

Бисултанов Апти

ЦХЪА ИЛЛИ

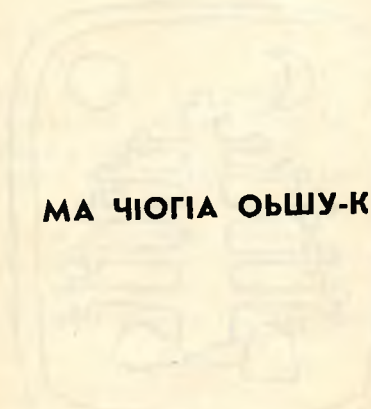
Бисултанов Апти

ЦХЪА ИЛЛИ

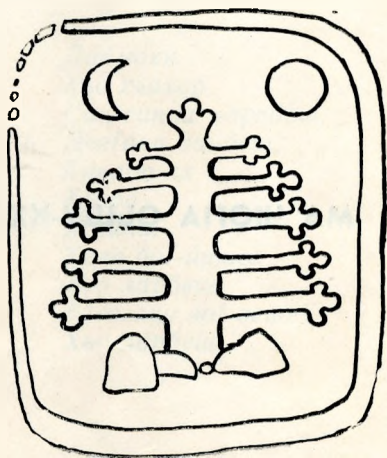
СТИХАШ, ПОЭМА

Грозный
Нохч-ГалгӀайн книжни издательство
1988

Даймохк,
Хьо хьахор
Сан синна марздеш,
Деглана дайдеш,
Хуьлда-кх
ХIара
Жайна,
Хела йол-йишех
Хьо ларбеш,
КIезгачу вол-вешех
Хьо ларбеш.

МА ЧІОГІА ОЬШУ-КХ ХЬО...

* * *

Хууш ду, массо а кІантана
Оышуш буй хьомсара Даймохк,
Массо а яхь йолчу кІантана
Оышуш дуй хьскъале дайн дош.

Делахь а да воцчу кІантана
Ма чІогІа оышу-кх хьо, Даймохк.
Даймахках ваьллачу кІантана
Ма чІогІа оышу-кх хьо, дайн дош.

* * *

КІотарахь ахархо дІавуьжу хан
Кхайкхаеш, цхьа жІаьла лета.

Цхьа илли, цхьа илли декхар ду сан,
ДоттагІа, хьо цунах кхета.

Адамийн хьацаран бос эцна кан
Беттасан бІаьргаш чохь деца.

Цхъа илли, пхъа илли лазам бу сан,
ДоттагIа, со цунна лела.

КIотарахъ ахархо дIавуъжу хан
Декъалъян, дуьненан меха

Цхъа илли, цхъа илли дахар ду сан,
ДоттагIа, со цунна веа.

* * *

Лекхачу ламанал лекха ас хьо йийцарх,
КIоргачу боьранал кIорга ас хьо йийцарх,
Хьо ерг хьо хир ю-кха, сан жима юрт.

Лекха лам санна, цIе йолуш со хиларх,
Гида борз санна, ка йолуш со хиларх,
Хьан кIант бен ваций со-м, сан жима юрт.

Хьокху баьхъа санна, со вайн хетарш хиллехъ а,
ХIордан чопа санна, со кIайн хетарш хиллехъ а,
Хьан кIентийн дой туййсу гоьза ца хилла-кх со,
Со вина юрт.

* * *

Воккха стаг ву ломахъ веааш, бIаьрзе стаг ву,
Амма цунна девза некъаш, сица са гуш.
Цо хьожанца билгалбоху нехан кхерчаш.
Евза эвлахъ хIора стеган куьйган берчаш.

Жима волуш, даг чохъ мерз цкъа лазабаьлла,
Цо, бѣарзечу бѣро, ломан илли аьлла.
Хѣтахъ дуйна, гѣора эшарх, хѣташ онда,
Цо цхъа ваша лерина шен дечиг-пондар.
Шолгѣа ваша лерина цо докхан Іаса,
Хийла телли, хийла толлу некъан аса.
Уыш шен мехкан цѣийх схъадевллий хаъа цунна,
Халкъан синан къайле свзан вѣхачунна.
Го уыш ломахъ охучарна, оручарна.
Го уыш керла бѣшо довза богѣучарна.
Цхъана нанас кийрахъ кхъабна кхо бѣр санна:
Некъан Іаса, дечиг-пондар, воккха стаг а.
Суна гина, суна го уыш сайн Даймахкахъ,
Со сайн некъах чекхсагарна кхъарда тѣаккха —
Иштта бѣзам, иштта тѣшам лохъа суна.
Дахар! Дахар! Кхин хѣун оышу вѣхачунна?!

* * *

Сан Даймохк бац хъуна абата тѣѣра,
Виначу юьртара болалац и.
Сан Даймохк — мотт сецна бѣешерийн
кхѣра,
Сан Даймохк — тарраш тѣѣхъ лардина
сий.
Ца оышуш хѣумма а тардина кхолла,
Ма цѣна бакъ а ду-кх заманан аз,
Сан Даймохк — Іаьриашка кхѣвдина
хѣоллам,
Сан Даймохк — аренца къух даьлла барз.

* * *

Латийча сирнико дохк а ягаш,
Юькъя ю гуьйренан буййса.
Со некъо куьг а лавцна длавуьгу хинца.
Лаьа-кх, Нохчийчоь, хьан сирлачу тийналлех длаэн.
Нана,
Хьо сан ага техкочохь тар тесна ла.
Хюкху клиранахь со дахарехь ма лехалаш,
Нана...
Гуьйре.
Ладугу хан.
Сан дагца дохло хинйолчу ахархойн
Назманийн орамаш.
Суна хаьа,
Нохчийчохь
Кютарийн,
Жлаьлийн,
Десачу ардийн
Гайгланаш муха лозу
Латийча сирнико дохк ягочу буййсанна...
Хюкху клиранахь со дахарехь ма лехалаш,
Нана...
Сох илли хилла, илли.
Со ган луучо соьга ладугур ду-кх ишттачу буйсанна.

* * *

Нохчийн ярташ басошка юьйлу,
таьххьарчу гуьйренан малхехь
йохьяла герташ.

Ехачу гуьйренца гуш а ца хилла йолу
уш
Хинца дика къаьста.
Хинца дерриге а дика къаьста.
Хинца суна со а дика къаьста
Паналлин массо а маьлехь.
Сан когаш,
некъаша биъна,
базбелла —
исс шахьар голашка йихкича санна,
беза бу уш.
Ткъа суна уш байбан лаъа.
Суна верриге а вайвала лаъа.
Суна хьан кха тIера чемхалг хила лаъа,
Даймохк,
маьлхан зIаьнаршка
Со хьан хIаваэхь ловзавайта,
Мацца а хьан лаятта вужур вуйла а хууш.
Нохчийн яртан тIаьххьарчу гуьйренан малхехь
басошка юьйлучу дийнахь,
ламанах дагаюьйлу дохк-марха санна,
хьох дагавийла лаъа суна,
Даймохк.

* * *

Хинца йолаели-кх хьуна ткьорш,
Хинца ву-кх хьо цIийнан сонийн тутмакх.
Пеша хьалха цIарах хеба дорс,¹
Тар а тесна хьийза ненан урчакх.

¹ Даьккхина дечиг.

Хиинца юззий латаєлахь пеш,
Хъайн дог дуззий латаєлахь ойла
Кора хъалха мокха йоьлху беш,
Ца лиънера-кх иза гийла гойла.

Ца лиънера-кх гийла гойла и,
Урамашкахь хъан са деха кIотар,
Амма хено шийла яссайн
Хъан илсешца екна хъаннийн хотеш.

Ца лиънера-кх гийла гойла и,
Шен куйгаш тIехь хьо техкийна нана,
Амма хено некъ хъан идаби,
Ворда санна, сокур бохуш кхана.

Ца лиънера-кх! Хиун дер тIаккха? Хиун?
Нисдалар а наггахь маьIне хилча.
Ахъ хъайн даг чу гулде хенаи хиу,
Сингаттаман орам бохбе цийца.

Схъахетарехь, деха хир ду Ia,
Схъахетарехь, деха хир ду дахар.
Дерриге а дагалаца ахъ,
Хъайн синпхенах боккхуш мисар-маха.

Дагалецам дарба ларий хъайн,
Сица малло, дегалазам бойуш,
Хезар хьуна маьлхан басахь сай,
Дашо бIаьргаш бешна хъайга кхойкхуш.

Карладаккхий, цкъа тӀаьххъара, цкъа
Дагалаца хӀинца аьхна урд ахь,
Малхехь лепа кӀайн кӀир тоьхна цӀа,
Хъан туьйранех хьол а тешна юрт а...

Карладаккхий, латаелахь цӀе,
Дагалецам синан пеша тиллий.
Цхьаллин чиллехь адам дохден цӀе
Цхьаъ ю хьуна — бӀаьрхил довха илли.

Елхарх хӀун ду кора хьалха беш?
Хъан сингаттам малхал цӀена гойла-кх!
ХӀинца юззий латаелахь пеш,
Хъайн дог дуззий латаелахь ойла.

* * *

Къиза ду хъан туьйра,
Ткъе пхьалгӀа шо.
Ӏаьржа-Хожа — гуьйре,
ХӀинца туьйли хьо.

Сенаш долу маха
Пхьуьшах боьल्लीна,
Даха накъост-дахар,
Доцург кхоьल्लीна.

Дера жӀаьлеш-мархаш
Лета некъах сан.
ХӀокху Нохчийн махкахь
Со ву цхьалха стаг.

Малхах йоблуш лета
Тоба хьаргIанийн.
Нах а хьуьйсуш хета
Сайга кхардаме.

Амма хаьа, йоца
Хиларх кьона хан,
Ямартлонаш йоцчохь,
Воций кьонаха.

Юха повкъа ваьлла,
Илли эр ду ас —
Ирсан цIарах баьлла
Хир бу бIе мукъам.

КIентан ницкъ а гун бай
Некъан бохалла.
Юха тасалур вай
Хенан йохалла.

* * *

Седарчий оьгу нийсса бIаьргаш чу,
Ас хьоьшург тIаьххьара гуьйренан дети ду.
Со велха гIерта — вoьлу.
Со латта гIерта — вoьду.
Со гахь шайна вoьлуш,
Со гахь шайна вoьдуш,
Со лаьтташ вуйла, вoьлхуш,
Хаалаш.
Хаалаш,
Седарчий оьгийла нийсса бIаьргаш чу.
Ас хьошург тIаьххьара гуьйренан дети ду.

* * *

Денашна тІаргіа базлун хан,
Лаьмнашна мархаш язлун хан,
Иллешна цхьалла язлун хан,
ДаватІа,
Гуьйре,
Хьан.

* * *

Говро хи моллучу юкъана
дахаран ойлаеш беречо,
дино, шен бергаца
жагІанан суї къагош,
ойбура гІелъелла ден ойланаш.

Говро хи маллал бен йоцучу
буьйсанна ойла сш илланчас
иллино, шен данца
Даймехкан суї къагош,
ойбура гІелъелла ден ойланаш.

Со кхетта сайи махкахь
хІора а бере илланча хІунда хилла.

Суна хаьа,
дин беллачу кІентан илли муха дека.
Амма ца хаьа,
илли деллачу кІентан дин муха терса.

Жлаьлеша яа хьо, набаран гловла,
 Ма карзахдевли хьан самеча гленаш!
 Да велла йиса хьо, чомена ойла,
 Ма карзахъели хьо хан йоцчу хенахь!

Вайн дахар-м моз дара, ша даа хиъча,
 Хьаргланан стимал ша къахьлахь а паггахь.
 Синтем а хир бара, лехамаш тийча,
 Цхьаболчу нахана мегандерг магахь.

Ткъа со-м ца мегийца, хлун ду а хаан,
 Со сайна ца вевзан, юха а глаттар,
 Со сайна ца мегаш, са-глора хаддалц,
 Бларзвелла длаэхар, тилвелла латтар.

Сан куыйгех-м гловмаш дац — тутмакхан духар
 Ткъа хлунда тарло те танггалкхех дитташ?
 Хлора а корера схьа тоьпанш тухуш,
 Со вала доьгйна те, данзадерг дитна?

Хир ду и. Гуьллур вац шийлачу лайлахь,
 Давовр ву, кIур хилла, бIешеран кийрахь.
 КIотархой-м хьуьйсур бу, ца хууш шайна,
 Мила ву адаман синтемо вийнарг.

КIотархой-м Iохкур бу ца хууш шайна
 Илланча леш вуйла хлора а буса,
 Хлора а буйсанна, цхьаллин хьу лайна,
 Iожаллех волий и меца са дуза.

Кіотархой-м Іохкур бу хан йоцчу хенахь,
Іца гуш сан глевланга хіоьттина блешо.
Чомеца ойланаш, самеца гленаш,
Шух хила доьгІна хир-кх дуьненан эшарш!

* * *

Некъ бу нийсса бертал бижна,
Кіотар йоькьуш, набарна.
Суна хетарг, цо дуй биъна
Дог глевланах Іабадан.

Цуьнан наб ца йохаер ас,
Мерза гленаш хадийна,
Хіокху буса бала бер ас
Сайн иллешца ламина.

* * *

Сан иллеш, шуна ца тоьъна
Езачуьн эсала хьежар!
Сан иллеш, шуна ца тоьъна
Сан ненан ирс хилла елар!
Сан иллеш, шуна совбаьлла
Декъаза мел волчуьн бала!
Бехке дац-кх шу а, совбаьлча
Суна а совбаьлла бала!

* * *

Біаьрзе дитташ тіеттіа телаш хьуьйсу,
Вовших хеба біаьрзе бурсанаш¹.

¹ Қоьллиин тайна.

Эвлайнстехъ сецна тховса буйса,
Дассадина сахътийн бустамаш

Анайинсте цкъа малх барс хъевна,
Баттах хилла сийна шагала.
Нохчийн аре йижна, лаьмнех тешна,
Блаьрг дIакъовлуш хийла шахъаран.

Иштта йолчу буйсанаша дууш,
Сан сибат а хаьал хийцина..
ХIокху хенах, иллеш дохур ду ас,
Винчу лаьтте дагардийцина.

* * *

Беттан серло гIорийна,
Лена ломан бохь.
Сан лазамна гIоли ян
Санна, яйна дохк.

Ловзаран дой тирсина,
Аре йижна дIа.
Сан гIайгIанаш тхийссина
Илли ду-кх хьо, Iа.

* * *

Боданан шал белнех хьарчийна,
Базбелча къастаран бала,
Церпоштан чкъург харц ца карчийта
ДоIанаш дийр ду-кх ахь, нана.

Хъайна ца девзачу бѣшаре,
Хъайн деле, дикачу нахе,
Буйсане, беттасан эшаре
Со вoъхур ву-кха ахъ, нана,
Ца хууш хъайн бѣархин декхаро
Ца вuътий со паргѣтвала,
Ца хууш хъайн цѣнчу дехаро
Байбойла къастаран бала.

Боданан шѣл белшех хъарчийна,
Базбелча къастаран бала,
Церпоштан чкъург харц ца карчийта
Доѣанаш дийр ду-кх ахъ, нана.

* * *

— Хъан кѣудал мичхъа ю, нана?
— Вѣдарша йицѣйна и.
— Хъан шино мичхъа ю, нана?
— Чухтано йицѣйна и.
— Хъан лазам мичхъа бу нана?
— Хсбарша бицбина и.

* * *

Хѣун ду а ца хаъа, хѣун ду а —
Сан велар хъан лаъттаx ху-ду-кха,
Даймохк.

Хѣун ду а ца хаъа, хѣун ду а —
Сан бѣархиш хъан лаъттаx ху-ду-кха,
Даймохк.

ХIун ду а хуур дац, хIун ду а —
Велча, суо хьан лаьттах худун а,
Даймохк.

* * *

Полонез лакхийтийша, полонез,
мацаллин ноти тIера дIайолаяй,
шелонан ноти тIе кхаччалца...

Лаьмнаша шайн кIайн куьйгаш меллаша шовданийн
пиллигаш тIе дохку — болабо мукъам.

Палонез лакхийтийша, полонез,
гIайгIанан ноти тIера дIайолаяй,
лазаман ноти тIе кхаччалца..

ХIумма а ма дац когаш ша тIехь хилча а,
куьйгаш пиллигаш тIехь хилчахана —
илланча Даймаханна иштта ма воьлху даима а.

Полонез лакхийтийша, полонез...

Малхо шен дашо куьйгаш
анайнстан пиллигаш тIе дохку —
болало Дуьненан мукъам.

ХIумма а ма дац илланча сагIа доьхун хилча а,
Дуьне доьлуш хилчахана —
бIешераш вуьшта лаьттар а ма дацара.

Полонез лакхийтийша...

Илланчин куьйгаш пондаран пиллигаша бен ца дохдо.
ГIорийна когаш Даймехкан лаьтто бен ца бохбо.
Рояль а ма бу дечигах бина —
цуьнан а ма хилла цкIа орамаш.

Полонез лакхийтийша,
Даймехкан ноти тIера дIайолаяй,
кIастан ноти тIе кхаччалца

* * *

МаракIовлуш дерриге а дахар,
Хьаьгна ву со доггах хьаста и,
ТкIа цул тIаьхьа, эрна хеташ вахар,
Лаьтта вожа, хилла бецан тхи.

Дерриге а адмаш схьагулдина,
Хьаьгна ву со церан делар ган,
Дагардийца цхьана шуьне хиьна,
ТкIа цул тIаьхьа, суйнах ваьгна, ван.

Дагахь мел дерг аьлла, кийра бакIош,
Хьаьгна ву со или кхолла цхьаь,
Цуьнца цхьаьна деган хьоста лакIош,
Латта хила хьаьгна ву со, хIаь!

* * *

Кхузахь сан бакIо яц,
бен доцуш,
урамехь
волавала а,

Бен доцуш,
велха
я,
бен доцуш,
велава а —
бен доцуш,
ваха.
Бен доцуш,
вала а
кхузахь сан бакъо яц.
ХIара сан юрт ма ю,
юрт —
Кхузахь суна хIоттор дац,
бен доцуш,
чурт.

* * *

Нагахь со цIеххъана хеназа лахь,
НеI еллий йиталахь, нана.
Южалло хIусамехь со вожавахь,
Некъ суна гайталахь, нана.

Некъ бара синтемах ваьккхинарг со,
Дахарехь йоккхучу хапна.
Нах бара, нах бара тешнаверг со,
Хьо делах, доIанах санна.

* * *

— Схъахетарехъ, жулар кӀезга ю,
И дин-бекъа дукха аьрха ю.
Гаьллаш оьшу иза караерзо, —
Иштта ойла йира Iуьно цкъа,
Амма дара оцу бокъан терсар
Лаар цунна корта маьрша ган.

— Схъахетарехъ, баргол кӀезга ю,
Кхуьнан ойла дукха акха ю,
Буржалш оьшу хIара караерзо, —
Иштта ойла йира Iуьно цкъа,
Амма дара оцу говран терсар
Лаар цунна когаш маьрша ган.

— Схъахетарехъ, архаш кӀезга ю,
ХIара амал эцна йогIуш ю.
Цкъа шад оьшу кхуьнан дегIах кхерсто, —
Иштта ойла йира Iуьно цкъа,
Амма дара цу Iаспаран терсар
Лаар цунна цкъа ша маьрша ган.

* * *

Нана — бIаьргаш беллабели.
Пондар — куьйгаш меттахъхъай.
Некъаш — когаш буьйлабели.
Даймохк — дог сан меттахъхъай.
Со кхоллавели.
Дуьне,
ХIинца къамел дер-кха вайшимма
Жимма.

* * *

Шедаг, шедаг —

Цо а дуьйцу-кх шен дерг.

Маьлхан злаьнар, лаьтта кхетале,

Иштта цхьанхьа гена-генахь къеда-кх,

Даг чохь еша-кх, стаг шех кхетале.

* * *

— КІант, и чІегІардигаш хІунда чехад ахь?

— Уьш тхан ма ду.

— Шуна мичара девлла уьш?

— Церан бен тхан кертахь бу.

Маржа кІант-яІ, хьан боллу кхетам бу-кх
дуьненан пачхьалкхийн куьйгалхойн а.

* * *

Жалакьоргаш, жалакьоргаш,

Шовданаш ма лакъадейша —

Ма лакъаейша сан синан къайленаш.

Со-м селхана бен цІа веъна вацїй...

Жалакьоргаш, суна хьехна-кх шун хабарш!..

* * *

Саьрмико а хьаша лору, латта,

Сан цхьа хІума дар-кха хьовга хатта:

Хьаша веънехь, хила цІийнан да,

Мила хила вогу хІусамда?

* * *

Хьо чу кхайкха таро яц сан —
Лаьхьа бу хьо.
Хьо хIаллакбан бакьо яц сан —
Хьаша ву хьо.
Маслаат я зулам дац вайн —
Маьрша бу хьо.
Хьо дIагIолахь, сан дозанах балий, хIишца.
Амма хаа, саьрмик хилла юхабагIахь,
Юьртан шовда дехка хьуна дагадагIахь.
Юкьаметтиг къастор ю вай тIаккха цIийца.

* * *

ДогIанан тIадамийн стиглара эгар,
Дуненан адаман стигланах хьегар —
Церан цхьа рифма ю
Делехь,
Хийла шайх ца кхета дела.

* * *

Лами боцчу тхов тIехь ву со,
Кема доцчу хи тIехь ву со,
Дуьрста йоцчу динахь ву со,
ХIай поэзи, къобалвехьа,
Ахь гIаттийна бере ву со!

* * *

Ниттан орам меттахболу
Хан ца хьоъжу хьелашка,
Ас бѣаьстенах илли олуш,
Сан са кхойкху гѣелашка.

* * *

Те ма кьовла, еллий йита суьйре.
Алу хилахь тѣаьххьарачу суйнах,
Маьлхан илли кхоллалур хьан тховса.
Седа санна, цѣна деган мукъам
Оьшучунна дитий беттан мухлар,
Ларий билла хѣора хьаьркан буха,
Нислахь, хьаьйна хьо мукъна а вовза.
Те ма кьовла.

* * *

Мукъам хѣун ю? Хьаде деган пиллиг,
Аталур хьан гѣайгѣа кьуьйлу кхийриг.
Ван а воцуш, кхоллалур хьо цхьанхьа,
Мохо орам хьебо синтар санна.
Мукъам хѣун ю? —
Иза мукъа «м» ду,
Бѣаьргаш бацарх, мерзаш карадойту,
Шелгаш дацарх, эрзах шедаг йойту.

Абдулаев Лечина

Хила мегнариш, ца нисделла гІуллакхаш,
 Чиллин марахь цхьалха дисна гІура кхаш
 Иллеш ду шу, ас язданза дисина,
 Ненан бІаьргаш, со цІа варс хьийсиша.

Со леллера, со ваьллера аренца,
 Хууш цхьанхьа дуйла Нохчийн аре-цІа.
 Хууш лаьмнаш лаьттий цхьанхьа, айделла,
 Со леллера, пиллиг санна вайвелла.

Амма некъ сан беза бижи эххара,
 Дог диллича кху дуьненах, эхартах,
 Лиира-кха, кхин ца хьобжуш бохчи чу,
 Карладаккха ненан туьйра — Нохчийчоь.

* * *

Стайн муьттах Іенаш ю Нохчийчохь гуьйре,
 ДІанисдеш, дІашардеш тІаьххьара гунаш,
 Ас хоьттуш: «Ва Іуьйре, адаман Іуьйре,
 «ХІун дахьаш еьна хьо? Дийцахьа суна».

Ткъа жоп а хеза-кха, Іуьйре йистхилча:
 «Декъала хуьлда-кха веьнаверг ваха,
 Ловчунна хІумма а дац хьуна ирча,
 Адамо кхоьллинарг ду хьуна дахар».

Цхъа синаайаме дуьненна, ханна
Герггара малхо а боьллу шен бӀаьргаш.
Мел велларг, мел вайнарг цӀа веьча санна,
ТишӀселла нана а хьобжу сан бӀаьра.

ДӀо орцан хьаннашкахь дохк санна, дов-кха
Сан дагалецамехь мел хилла зенаш.
Миччара гӀовттахь а, миччара дахь а,
Ирсана хиллера сан некъийн зераш.

Со цунах кхетарна воккхаве хӀинца,
Малх санна, юрт йолуш, гӀелвелча товжа.
Мел миска хиллехь а ас лехна рицкъа,
Дуьне а дохдеш ю сан ненан товха.

Цкъа Азехь нахалахь коьртах а ваьлла,
Сан дедас липринарг бацахь а кхерч сан,
Кхузахь со иллина билгалаваьлла,
Кху лаьтто йохйо сан вежарийн берчаш.

Кху лаьттахь (доллучул коьрта и лара)
Ден чурт ду — сан некъийн зератан хӀоллам.
Ас мацах цӀагӀдина, цӀе йоцуш варах,
Цуьнга ца кхочудерг илли ца кхолла.

Ца кхолла пачхьалкхан, дуьненан цӀарах
Дош а, шех кхардодерг кху лаьттан динберг —
Чекхдолий заманан чилланах, цӀарах,
ХӀоккхузахь охьало сан хилларг, хиндерг.

Хууш ву со х'окху ламаройн к'ажехь
Х'иттиний кхелана дуьненан майда.
Мел ч'ог'а г'ертарх а Европехь, Азехь
Курачу шахьаршкахь д'адаьлларг к'айдан.

Хууш ву со, эзар тукхамийн ц'арца
Дуьненан шад хилла, лаьттина аг'о
Тахана юха а декъала барца
Сан синна карайой б'ешерийн ч'аг'о.

Хууш ву — и хаар хилла сан г'уьйре,
Кхуззахь малх болабеш мел вежачуна.
Стайн муьттах ленаш ю Нохчийчохь г'уьйре,
Гечдина кху лаьттахь мел хиллачуна.

* * *

В. Высоцкийн безамна

Ж'аьлеш д'аловхку ас, ж'аьлеш д'ачекадо,
Борз а яц дуьхьала х'уттуш.
Делахь а, т'екхойкхуш, ас пхьуй ца л'екадо,
Довшана метта д'овш дуттуш.

Со царех воьлла вац, со царех ваьлла вац,
Амма ву борз кийра йовьлла.
Мискъал а дуьненахь цхьа илли аьлла ас,
Со х'еттехь к'езанел тоьлла.

Ж'аьлеша цистина сан динан бергаш а,
Сан шераш астаг'а девлла.
Ас берзан к'ецаш гуш, к'ыйлна цергаш а
Янийна, кхачийна евлла.

Ас дианан ког ларбеш, диттина хьостамаш
Сан дагах чекхдевлла дохку,
Делахь а ца лекъа сан синан хьостанаш —
Гитара ворхI мерзан мохк бу.

Цу мехкан мерз хьабеш цистинчу куьйгашца,
Велла а, ас илли эр ду.
Оьрсеха! Хьан даьIнийн, хьан моьнийн уьйрашца
Со юха дуьнен чу вер ву.

Юха а гIоттур ву, жIаьлеш дIачехадеш,
Лардан хьан сийлаллин борза,
Мотт боцуш вагIахь а хьан бакьдерг хьехадеш,
Сатесна цхьа гила борз ган.

* * *

Ма-хуьллу дIахьуллаш, хьерчар ву барзакъах,
Кхин мехех со хьулван хIума ца дисина.
Сан сина язьелла аьхкенан барздал-Iаз,
Ахь билгалдаккхалахь со тешна дисинарг.

Ахь билгалъяхалахь кIотаран майданаш,
Ас царна лахьонза дисина седарчий.
Ахь серлабахалахь хьуьнарийн гайтамаш,
ХIинца а сох хьеггал, со прсе хетачийн.

ГIорторан кеглучохь ца хоьржу доттагIий.
Безамаш ца хоьржу кеглучохь лаамаш.
БIаьрлагIех бIаьрг буьзча, дог дуьзча моттаргIех,
Иштта бу-кх дахаран тIаьххьара хаамаш.

Оалхазарш гIевттича цхьалхачу кхерчара,
Ойла ца тохалахь мокхачу маккхалах,
Барзакъаш зарзделча, дог а ду хьерча сан,
Леткъамаш бийр боцуш ша цхьалха даккхарна.

Ас цунна некъ бийр бу, некъ бийр бу иллина,
Моьттинарш дитина мах боцчу тийналлехь.
ДагIур ву, мехашна кхерчан неI пиллина,
Мацца а кхета кху дахаран сийлаллех.

ИЛЛАНЧИН ТIАЬХХЪАРА ДОШ

Малхана барт баккха кхевддинчохь дагийна балдаш,
ДаватIа шун дела-I, ма ховха хилира шу!

Дуьненна го баккха хьаьддачохь севцина когаш,
Да ватIа шун дела-I, ма гIийла хилира шу!

Анайист схьалаца кхевддинчохь дисина куьйгаш,
ДаватIа шун дела-I, ма доца хилира шу!

Даггара цхьа илли яздан ас лийрина денош,
Да ватIарш, да ватIарш, ма кIезга хиллера шу!

* * *

Сомма тIе сом дилла ца Iемн-кха со,
ТIулга тIе тIулг билла ца Iемн-кх со.
Илли, ас хьан дуьхьа кхоьллина дахар
Емалди-кх суна мел безачу наха.

Вешница яхъ хила ца Јеми-кх со,
Ѓишица хьагІ хила ца Јеми-кх со,
Іца Јеми-кх нахаца зурдаллех ловза —
Иштта ду-кх суна со тахана вовзар.

* * *

ЦІенчу хІух яра и буьйса...
Иза сирла яра,
КІеза шен ІиндагІах леттал.
Стиглахъ
Генара цІехьа техкачу
Олхазарийн зІакарех
ГІуьттун Іаьнарш бІаьрга галла,
ЦІена яра иза.
Оцу буьйсанна
Со кхоьрура
Чубужу седа бІаьрга а бахана,
бІарзваларна;
Тийналло лерган потт а эккхийтна,
Къарваларна;
Іллин дашо мотт а багийна,
Толкхаваларна;
И дерриг а даго ца лайна,
Чолакхваларна...
Оцу буса
Сан пІендаршна юккье
Лаьмнаш тарделлера...
ЦІеначу хІух яра и буьйса,
Иштта йолу буьйсанап
Дукха ца сха...

Массо а
 Меже тегуліина,
 Уш, хьаьрчаш,
 Тома клел хьулїина,
 Аьрзу чухьаьддачохь блага,ре,
 Хан-зама млаьргоне йьорзуш,
 Зингатап зирх доьрзуш пхьагале,
 Къасталур дарий цо хьоржург,
 Къевлинарг бляьрсинан къагарехь —
 Ижу я там багон или.
 Къастийнехь,
 Ахь къайле йили.

* * *

Паргїулеш длаоху, делхадеш вайн вовшех къастар,
 Безаман мажделла гла оьгу шийлачу кийра.
 Кхин цхьа а хїума дац ойлане сан бляьргаш хьаста.
 Къанло со, къежло со, доттагла, ишттачу дийнахь.

Ойлане тлейоглу кху нохчийн ярташкахь гуьйре,
 Гергара, генара ладоьглу, сатуьйсу зама.
 Долало хьаннашца можачу глайганийн туьйра,
 Деза хьан къаьхьачу собарца садетта лама.

Мила ву догъэпан, хьо тебан ишттачу хенахь,
 Дахаро къастийна доттагла уллохь ца хилча.

Аренан назманаш, аш ойла хьовстур ю хьенан,
Хиллачун, хиндолчун дозашехь цхьалха-цхьа висча.

Аналлех чекхьюйлуш, дIатехка гIаргIулийн аса,
Хетало дуьне а цуьнга ладоьгIначохь тийна.
ДIаоху, делхадеш кхайкхадеш вайн вовших къастар,
Къаplo со, къежло со доттагIа, ишттачу дийнахь.

* * *

Сан суйрепаш тайпа-тайпана,
ХIора долуш тукхам, тайпа а...

Цкъа цхьаъ йогIу тарлой кIезанах,
Денза-жима, миска-эгIаза —
Буйса яккха ас чукхойкху цуьнга,
Лавттан стеган кхерчах хьаьгначуьнга.

Цкъа цхьаъ кхойкху кетIахь, бухIанах
Сингаттаман хIордан бухара. —
ЛадегIар бен хIума дац сан цуьнца,
Сайна кхерам кхайкхо еьначуьнца.

Цкъа цхьаъ Iоху тоьпан биргIанах,
Яйна яле синап билгало —
Араволий, ницкъ ас гойту цуьнна,
Сайца зулам дезаш еьначуьнна.

Цкъа цхьаъ юссу маьлхан динара,
Сан дог тепо нехан дикапах —
Салам оьцуш, дуьхьалволу цуьнна,
Сайца дика дезаш еьначуьнна...

Сан суьйренаш тайпа-тайпана,
ХІора долун тукхам, тайпа а.
И суьйренаш дукха-дукха ю сан,
Ас шайх иллеш дохурш хІора буса.

* * *

Со цкъа а гина вац гІаргІулийн бІаьргаш.
Со цкъа а хьаьжна вац гІаргІулийн бІаьра.
Делахь а, жутт йина,
Іаьржачу могларе хІиттина,
Даймохк а битина,
Уьш стиглахь кьилбехьа йоьлхуш,
Дуьхьала-м хІиттина
Суна
Уьш, йоьлхуш.
Со цкъа а хьаьжна вац гІаргІулийн бІаьра,
Делахь а хІора а гІаргІулийн назмано
Сан юьхь тІехь хебарш-м дитина,
ХІора а гІаргІулийн назманца
Суна Даймохк дуьхьала-м хІиттина,
боьлхуш.

КЕНЕ

«Къонаха, кхералахь, дуьне а духу», —
Иштта сайн ойланаш ас яхчайора.
«Безамо човхийча къонаха вуху», —
Дахаро ша иштта со Іамавора.
Ткъа со ца тешара, аьрхалло гІиттош,
Киртиган дитта тІе сайн кхоллам хІиттош,
Со вухур ву аьлча цкъа а,

Кхералур ву аьлча цкѣа а,
Хало хир ю аьлча цхѣа а
Сайн майра болар галдаккха.
Ткѣа тахна еъна и Iуьйре,
Хьо йоцуш, хIоьттича кетIа.
Дуьххѣара кхоьллича дуьйна
Зийра ас бохаман Iедал.
Хаац, со воьхна, галваьлла,
Цхѣаь дар-кха ас хьоьга аьлларг:
«Со кхоьру хьо йоьлхуш гарна,
Со кхоьру хьо кьоьжа гарна,
Со кхоьру дуьне дохарна
Хьо цхѣаь бен сайн цахиларна».

ДІАЛОЙША

Сулейманов Ахьмадана

Діалойша аш маьлхан эшар
Маьлхан дог долчу цу кIанте.
Шаьш делахь дахаран хьеший,
Воьлур а, воьлхур а волчу,
Дахаран кIант волчу кIанте
Діалойша аш маьлхан эшар.

Діалойша аш ира шаьлта
Кьонахчун дог долчу кIанте.
И эрна кхзахь шайн хаьн тIехь,
Нийсонна и яккха дезча,
Шаьлтанан дог долчу кIанте
Діалойша дитт ира шаьлта.

Діалойша аьхналла лаьттан
Аьхна дог долчу цу кIанте,
Шайна а дитий ирс-аьтто,
Біаьстенца хIу таса дезча,
Лаьттан дог долчу цу кIанте
Діалойша аьхналла лаьттан.

Діалойша лекхалла лаьмнийн
Лекха дог долчу цу кIанте.
Мохк шайн белахь а аьхна,
КIант хиллал массо а кьаьмнийн
Шен кьоман кIант волчу кIанте
Діалойша лекхалла лаьмнийн.

* * *

Шийла чилла йижна лайца
Кху кIотарийн кIошта тIе.
Вало, доттагI, дIагIо вайша,
Тахна яккха кьоршкьали.

Берийн тоба вовшахтоьхна,
Мацах ваьш ма-леллара,
Доггах тешаш, корта тоьхна,
Еха догIа — бералла

Лур ю, яций-м маьIне даний,
Тешар ма ду коьртаниг,

Давигахъ со, куыг а лаций,
Хи дуттуйтуш коьрта тӕ.

Тиша баргал тӕ а оллий,
Хӕора уыйтӕ хӕоттавеш,
Гонах аьрха тоба кхоллий.
Берийн ловзар хӕоттадеш.

Давигахъ со, карладоккхуш
Ииш йоцуш дерг доьза дан,
Херъеш, дагна гена йоккхуш
Кху дахаран кьоьжалла...

Урамашкахъ варраш хоххуш,
Кхиъна аьрха ламаро,
Денна керла кьайӕле йоьллуш,
Со дахаро ӕамаво

Нийсо еза, бакъдерг довза,
Ткъа наггахъ, ша кӕдделча,
Дагна лаъа ирсах ловза,
Сатийсарехъ хьагдала...

Иштта кьоьжа ӕалам дайча,
Сан сахьийза кӕоршаме,
Вало, доттагӕ, дӕагӕ вайша
Тахна яккха кьоршкьали.

Суьйре, аьхна суьйре,
 Хаза, маьрша йогӀу.
 Нана, дийцахь туьйра,
 Со хьо йолчу вогӀу.

Стигла оьху Іана
 Эзар цӀарах тховса.
 Хьаьгна ву со, нана,
 Цкъа хьан марахь тхьовса.

КӀадвелла со чӀогӀа,
 Хьоь сатуьйсун лела.
 Хийла дог ца догӀуш,
 Хьо ца гучохь вела.

Амма и хьан йовхо
 Даим даг чохь кьуьйлуш,
 Веьна со сайн новкъа.
 Ирхонашца кьуьйсун.

ЭтӀош когийн айра,
 Гуш сайн ирсан кхане,
 Со чекхвийлла, майрра,
 Хьох дуй бууш, нана.

Шир ца елла хьуна
 Сан кху кхерчан уьйраш.
 Нана, дийцахь суна
 Хьайн кьоьжаллин туьйра.

Чов а хилла, тлеман арахъ вужуш, кетлара бIар да-
гадеара шена олура цо. ТIоьрмига чу, нахана дала,
бIараш а доьхкина, новкъа ваьллачохъ, йиллинчохъ неI
а юьсуш, валар хилира цуьнан...

Ца Iебаш дахаран шовкъах,
Боллийнчохъ хеда вайн некъ.
Ахъ, вала керлачу новкъа,
Йиллинчохъ йнсира неI.

Кхочушдар хъайх дисна декхар
Тхуна тIехъ дитира ахъ.
Дахарехъ буьрса дарц хъекхарх,
ДIа ца луш, лелийна яхъ.

ДIба, цу тIаьххьарчу дийнахъ
Хедачохъ дахаран мур
Ца кхуьуш батта чу дилла,
Даьккхинчохъ дисира тур.
ХIун дагатесира хIетахъ:
Ленинград, Дахаран некъ,

БIаран дитт виначу кертахъ,
Да-нана, хIусаман неI,
Чов хилла вожар лайн арахъ,
Кхочушдеш Даймехкан буьйр...

Лиънерий кІенташка ала:
«Къонахий-м дахаро зуьйр,
Полаш шу данма хьалха,
Къийсам бу бакъболу некъ»?

Хуьлуш дац адаман кхалхар,
Иллинчохъ йисинехъ неІ.

НОХЧИЙН ХАЛКЪАН ИЛЛАНЧИНА

Цунна ца хаъара «ваха ма-веззара» ваха.
Цунна ца хаъара ларвала кІезгачу нахах.
Цо тоам ца бора массарна там хирриг дийцарх,
Боршалла сов яра къонахчун аьрхачу цІийца.

И дика кхеттера лаьтта ког баьккхича дуьйна,
Ша цхьаь бен вацахь а, шецанна шен бакъдерг дуйла.
Цо некъаш гездира ца дойуш шен деган хІайкал,
«Нохчийчохъ» боху дош ворхІе а Іаьршашкахь
кхайкхош.

И воьлуш, воьлура массо а воьлучу дийнахь,
Даймехкан къина и воьлхура шен цхьана кийрахь.
Цунна ца хаъара, къонахий кхуьучу махкахь
КІиллой а бекхийла массо а векхачу малхах.

Шайн цІенойн лакхе бен кхин лакхе йоцучу царна,
Дуьненан диканах да-нана шайн духкучарна
Хаа йиш яцара, вайн дуьне кхоьллича дуьйна,
Къонахчун кхоллам тІехь чІуг йохуш, хьийзна
дуйла.

Вожа ца вуьйжира, тIаьххъара гIаьттира иза,
Массо а заманийн теи хилла, халкъалахь вуса.
Цкъа тоха-м велира, мел динарг кIезга а хетта,
Седа а буьйхира, къонахчун бIаьштигах кхетта.

* * *

Ахмадов Мусана

Хотийн кийрахь милла угIуш экха,
ДогIа доьлхуш Iаьршийн синап Iомах.
Со кхийтира, стенна оьшу ломахь
Цхъа кхерч кхечу кхерчах бузу некъаш.

Пешхойн ломан кIожехь говраш ежаш.
Шен зIаьнаршца Iуьйре юьлуш малхо.
Со кхийтира, стенна локху махко
ЦIена эшарш, дашо-дато эшарш.

Ломахь некъ а ца хиллера атта,
Цхъа дохк хилла, стиглано са хъаьшча.
Со кхийтира, стенна хьийза Латта.
Цу Iуьйранна цкъа шун бIаьра хъаьжча.

* * *

Мара дIагIортталца дIагIур ву хьо,
КIесаркIаг галлаца синтем ца гуш
Барми тIе виллина дIахьур ву хьо.
Самах сатийсинарг гIенах а гуш.

Цхъажимма лахделла-м хетар ду цIа.
Лакхалла къевсина доьттинарг цIийца.
Тезета гулбелларш боьрзур бу цIа,
Ахь вовшехтоьхна хьал вовшашка дийца.

Хьайна тIе базбелча унханан тхов,
ДегIана гатделча и кошан лахьта.
Дуьхьалатуьйсур дац диллина ков,
Дуненна хьалха хьо гIадвахна латтар.

Диканан лар йоцуш кхачийна са
Дисича дахаран марзонах хьега,
Хьан къина доьлхур дац хьан лекха цIа,
Хьан къина йоьлхур яц аьнгалин пхьегIаш.

Ширдала доьлча хьан кошера чурт,
Хьо вицван кхиъча хьан ворхIалгIа кIант а,
Хьан къина йоьлхур яц хьо вина юрт,
Хьан къина доьлхур дац ахь хьешна латта.

ПРОЗЕХЪ ЙИНА ОЙЛАНАШ

Хетар —

Кхетар.

Дахаро туьйсу пал даима а хIутту

я хеташдолчунна,

я кхеташдолчуина тIехь.

Хетаро галдаьккхинарг дукха хьолахь кхетаро лартIе
даладо.

Амма уггаре а доккха Iазап ду-кх,

хетар а доцуш,

кхетарна тIехь вахар.

Цул а доккха Іазап ду-кх
 хетарх кхетар —
 иза дукха хьолахь цхьа дуьне дохарца доьрзу:
 Сан ненан корта нускалан шинпоно кІайбина бу —
 иза хетар ду.
 Сан ненан десткѣа шо ду —
 Иза кхетар ду.
 ХІора суьйранна балхара цІа воьгучу сайн дена,
 дуьхьал водий, маракхета со —
 иза хетар ду.
 Сан да, сан ворхІ шо кхаьчча, велла —
 Иза кхетар ду.
 Сан цІийца илли меттахдаьлча, сан кІант набарха
 волю —
 иза хетар ду.
 Сан кІантана
 со шен да вуйла а ца хаьа —
 иза кхетар ду...
 Хетар —
 Кхетар.
 Хала ду.
 Хетар а доцуш, кхетарна тІехь ваха,
 амма цул а хала ду-кх кхетар хета.

* * *

Ас лоруш йолу советски суд.
 Сан зудчо
 тхойшиннан кѣастаран а,
 бахам бекѣаран а гІуллакх
 шуьга делла хиларна,
 суна хІокху кехатца
 чІагІдан луур дара

Со

цуьнан лаамна реза хилар а,
бахам бекъаран сурт хлокху кепара
хуьлийла сайна лаар а.

Сайна ма-хеттара,

И кеп ялайо ас:

1. Цунна — диван.

Суна — оцу дивана тлехь цуьнан хиъна Iар.

2. Цунна — куьзга.

Суна — оцу куьзгана чуьра
цуьнан тIаьххъара къажар.

3. Цунна — стол-гIант.

Суна — оцу стоъла тлехь даима а
Iуьллуш хилла тетрад,
ручкий, хIора буса корехь
къежаш хилла беттасий.

4. Цунна — маьнгий, мотт-гIайбий.

Суна — наб яйна буьйсанаш.

5. Цунна — сервант, пхьегIаш.

Суна — оцу пхьегIаш тлехь йисина
цуьнан куьйгийн йовхо.

Иштта цунна кхочийла луур ду суна:

цу хIусамехь кхиболу цхьацца
кIезга-мезга бахаман гIирсаш а,
ша ма-дарра, цхьа хьостам
хьабанза и цIа а.

Цул сов, сайна йита луур ду

суна: цу цIийнан корехь хIора
буса йогуш хилла серло а,
сагатделча цу цIийне бIаьрг тоха
ван бакъо а.

Тхойшиннан бахам кхин боккха
хилла а ца хиларна, луур ду
аш шайгара доьзалх йобхначу
зудчунна гю деш, кху дуьнен
чохь делахь ирс лохийла а,

И цунна дlалойла а.

Декъана цуьнца дlанислуш,
ас сайна юьту гlайгlий,
лазаммий.

Кхин цхьаь луур дара суна:

тхойшинъ цхьана дехачу хенахь
лулахойх лачкъийна хlума доцуш,
дерг цаьрца доькъуш, даьхна
хиларна,

дакъадеш,

царна а йитар тхойшиннах
лаьцна эладитанаи даха бакъо.

Айса ялийначу декъаран кепехь хlора
а агlо механа нийса хир ю аьлла,
хета суна.

Иштта сайн зудчун лааме хьаьжна а
хир ву со.

Шу лоруш волу Хьенех.

* * *

Дуьххьара бlаьстенан де. Нана лами тlехь lа.
Маьлхан зlаьнарни лелха цуьнан бlаьргаш чохь,
пуьштаргаш¹ санна. Иза ерриге а сан халкъан
истори ю, тахана серлоне йолуш. «Дегlастана

¹ Хьаьжкlийн чуьппалгаш.

чохъа яълчахъана шарбан кошан барз ца ий-
ши-кх суна», — цо иза хъаьнга боху ца хаъа.
Со ца кхета — уггаре а цIий серладолучу дийнахь
уггаре а лазама дерг дага хIунда лъыцу.

— Хъоьга кехат ду, — сийна бIаьргаш болу де-
шархо-йoi йоьлу, ас адрес ца доьшу.

— Хъаьнгара ду иза? — хотту нанас.

— Цхъаьнггара а дац, конверт ду хIара — жоп ло ас.
Нанна ша лейо моьтту. «Тахана хъоьгара доцург
цхъаьнггара а дац, хъоьгара доцург кехат дац,
хъоьгара доцург соьга дац. Тахана конвертех
кехаташ ца хуьлу», — иза ас ца олуш дуьсу.

— Горбачев Афганистанера салтий цIа бахкош ву
ма боху, — пана аьрцнашка хъоьжу.

— Ву...

Маьлхан зIаьнарш лелха цуьнан бIаьргаш чохь,
пуьштаргаш санна...

Хебарш ца юьйцу ас тахана.

* * *

Тамашийна хуьлу цхъацца долу де...

Телевизор розетки чу юллу ас — чайник кхехкаш
санна хета. Пеш латон дечиг доккху ас — етт, цец
а баьлла, сайн бIаьра хъаьжчий бен ца кхета
со айса и дечиг божала чу деъна хиларх...

Оцу хIуманийн хъссапаш дан хан ца хуьлу.

Илли яздан хуу со — наб кхета, набарха волу со —
илли олуш хуьлу. Меллаша метта а вогIий, nel
туху ас.

— Аравала мегар дуй?

— Ду.

— Дика мел дерш х'юкху арахь. Хъажахь, накъост почталъон, соьгара кехат хила дезар-кха Париже, Нобелан премин хьокъехь.

— Х'ара цхьа кехат-м ду хьобга...

— Дика мел дерш дог'ийла, кехат деша деза сан... Кехат хьобгара хуьлу. «Марша Гайла хьо. Суна к'ордийна хьан иллеш а, хьан ювдал амалш а, хьан къам а, ахь Парижана луш долу совг'аташ а», — доьшу ас хьан дешнаш...

Чайник розетки чу юллу ас — телевизор болх бо. «Лайн стаг дуьнен чохь хиларан кхин цхьаь а тоьшалла карийна Гилманчашна. Шуна гуш йолу ларш ах метр хиллал яккхий ю, дукха хан йоццуш йитина а ю уш х'юкху ломан буьххьехь», — дуьйцу диктор. Кхин цкъа а Гехий-кх ас дуьненан адамаш... — Д'авижа, д'авижа, — д'асаветта со, — ма ч'исг'а самаваьлла хьо.

* * *

Дуьненан къайлене кхача

Хьан кийра хийшинчу дайн ц'арах,

Къоман син къайлене кхача

Хьан б'аьра хьежначу сайн ц'арах

Доху-кха ас хьобга, латта,

Ницкъ лохьа когаш т'ехь латта,

Ткъа нислахь, ницкъ лохьа текха а,

Ца тарлуш сеттачу текхаргах...

Хьо бен, кхин тешам сан бацара —

Ницкъ лохьа иза ца кхачабан.

* * *

Царах кхерч хуьлучу дийнахь,
Озах дош хуьлучу дийнахь,
Тулгах чурт хуьлучу дийнахь
Хоразза сан ойла хилла:
Кху лавттахь эрна ца Ийна-кх
Ийнарг.

* * *

Хусаман корах бен
синтадам ганза,
Хусаман ценкъя бен
кхин некъяш ганза,
Некхана велхар бен
кхин бала ганза,
Ден баьргийн гайгла бен
кхин къяйле ганза
Волучу суна
Даймохк хьо генашкахь дуьхьала хиттар —
Цунах ца кхета-кх со, мел дахар литтарх.

* * *

Сан дашах дош динна, со Iамош берш,
Декъала хуьлда шу, пекъярш.
Сан царах цле йина, со Iамош берш,
Декъала хуьлда шу, пекъярш.

Дуьнснах дог лозу-кх, шун ойлаеш,
Аш къесто дисначу пекъарх.
Сел атта аш юха схъакхийдадеш
Ас шайна дIаделла хъекъал.

* * *

Сан бехк ма бац Нохчийчохъ вина хилар
со вечу дийнахъ
дуьнненна букъ а тоьхна
нана лаьмнашна дуьхьалйирзина хилар
цу дийнахъ
бехкана лачкъа ваханчу дас
блаьвнашка ладегIна хилар,
Сацабехъа мукъам,
сан дагах чекхбаьлла ломан бохъ
хьуна гур бац,
блаьрхиш дIадаьхна валлаца
сацабехъа мукъам...

Дошара вossaхъа, накъост.
Мел кIорга делахъ а хьан некъан Iилма,
КIорга бу кху лаьттан хIора а лам...
Хьо дуьхьал вогуш дерг къам ма ду, къам —
Дошара вossaхъа, накъост,
Дин озий волало жимма.

* * *

Суна бен бац ца кхоьल्लीна хЮллам
Я, кхоьल्लीна, къайлах лаьттинарг —
Цу шимма а турпалхочун кхоллам
Хьакъ ца бина хЮкху лаьттана.

Суна бен дац ца кхоьल्लीна илли
Я, кхоьल्लीна, четахъ къийлинарг —
Цу шимма а бакъ ца диңа хилларг,
Цу шимма а бакъдерг къийдина.

Суна бен дац ца кхоьल्लीна дахар
Я, лай хилла, кхоьруш кхоьллинар —
И шиъ ший а къобалдинчу наха
Кху дуьненна Iазап кхоьल्लीна.

* * *

«Пхийтта шо хьалха ас язйина яра и».
«Шовзткъа шо хьалха ас язйина яра и».
«Эзар шо хьалха ас язйина яра и», —
Мел юхадовла вай, мел юхадовла?
Мичхьа схьалаха вайн стогаллин лар?
Нах доцуш тахана харцонца доьдан,
ДIадаьллачуьнца ваьш турпалхой гар
Доьлла вайн амалех. И бу вайн кIомал,
Кисанахъ лечкъочохъ дош лобху къолам.
Вовшашна цIе кхолла вай дина аьрзнаш
Махкаха довлучохъ, олхазарш хилла,
Синоша дазделча стешхаллин аьзнаш,
Дарбанна лору вай декъаза хIилла:

Мохк цІинбар дицдина, цІанда ла гІертар,
Ткѣа цІано-м гуш еца хІора а кертахъ.
Паччахъан инарло вайн дахар «лардо»,
Акхачу чарташа вайн ярташ ларіо,
Нехан хъакъ дуучо мехкан «снй» лардо,
Ткѣа вайна генарчу стогаллин лар го...
Мацца а, мохк уьнах цІанбелла баьлча,
Вай хила дезаш ду толаман баьрчехъ,
Пхийтта шо, шовзткѣа шо, эзар шо даьлча.

БАДУЕВ САЫИД

«Сан халкъ, хьо хІинца а ма бІаьрзе ду». —
Стомара дуьїна кхин юьхъ а ца яьшна...
Кхачанна лерина цхьа гІабакх ю,
Йозанна лерина — ах юьзна яьшка...
«Іадаташ, Іадаташ, да ватІа шун.» —
Юха а лубьсту цо дисина декхарш...
Берзабеш керлачу йозанан шу,
БІаьргаш чохъ сецадо замане дехар...

Татанаш, НКВД — схьаелла неІ»...
Ойланехъ лобху цо шен доцу гІалат...
Цхьа тамашийна бу тІаьххъара некъ,
Цхьа тамашийна ю эхъ хета гІала.
«Іадаташ, сан халкъан цІий муьїлу аш». —
Дагахъ ю ерзонза йисина пьеса...
ЦІийх дуьзча санна ду гуьїренан гІаш,
Цаьрца а го хІокху дуьнсан хьесап...

Діакхечи... Ца кѣаѣста бартхотту аз,
Пенех чекх го цунна ламанийн баххѣаш.
Цхѣа тамашийна ду доттагІчуи арз,
Цхѣа тамашийна ю кхслахойн яххѣаш...
Тіаѣххѣара биргіано діакхоллуш са,
Девзира уггаре кѣизаниг Іадат:
Сел хала диканна кхоѣल्लीна ціа
Адамийн синошца дуѣлуш ву «Дада».

* * *

Хіара лаѣмнаш ціокѣболатан дуйла
Хууш ву со, дуѣне гича дуѣйна:
Оццул юткѣа, оццул лекха біаѣвнаш
Оццул лекха долчу баххѣашкахъ
Лаѣттар ярий, паналлица кѣуѣйсуш,
Яржайица мохо діа ца кхуѣйсуш.

Хіара лаѣмнаш ціокѣболатан дуйла
Хууш ву со, дахар зийча дуѣйна:
Кху дуѣненан муѣлхха маѣІе кхисарх,
Некѣ ца гайта біаѣргаш бихкина,
Саш халкѣ ціехѣа доѣрзур дарий тіаккха,
Белларш гіуѣттуш, мехкан бакѣо яккха.

Хіара лаѣмнаш ціокѣболатан дуйла
Хууш ву со, и ціагІдалла дуѣйнехъ:
Кху паналлин дегі ца гучу гонехъ
Біарздиначохъ нехан зуламо,
Хіара латта дарна кхерам бара,
Ша сецадан лаѣмнаш даѣахѣара.

* * *

Къоралла язъелча хІора а шарахъ цкъа,
Церпоштан мохъ хеза сан мехкан шахъаршкахъ.
Меттахаоьккху со, шераш а эгадеш.
Діахъаьжча, го суна анайнст егаеш,
Малхбале діахъаьдда болатан саьрмик.
Го суна дерриг а дуьне сайх кхаьрдаш.
Тіекхетий, тасало со цуьнан цІоганах,
Стигланаш Іадайо сан деган цІогІано:
— Схъалохъа сан халкъ ахъ, сан халкъ ахъ

схъалохъа!!!

— Діавала тіаьхъара, бац хІара хъан бохам!
— Сан халкъ... — сан маьхъарца цо со діатакхаво,
Бертала южуйтуш эзарнаш чакхарманш.
— Сан кийрахъ хъан къа дац, діавала тіаьхъара, —
Со юхакхуссу цо, ластавой баьхъанах.
Дуьненна го боккхий, со вояжча лаятта,
Сан гІевлехъ сан халкъан ІиндагІа лаятта.
Со ненан кийрахъ а воцучу хенахъ цкъа
Хилладерш денлучохъ къизачу гІенашкахъ,
Сан дайшна бакъо яц — цунах ца кхета со,
Лазамна бакъо яц — цунах ца кхета со...

Къоралла язъелча хІора а шарахъ цкъа,
Сан иллеш ца кхуьу вайнехан шахъаршкахъ.

* * *

Малхбале, Малхбале...
Малх балехъ, малх балехъ...

Техкаш ю, техкаш ю вагонийн чкѳургаш,
Ткѳа нохчийн бераша ловзадо гѳулгаш.
Уѳш кхета ца туѳгу кѳемата дийнах,
Мах боцуш хохкуш ду уѳш хѳокху дийнахѳ.
Докѳанна неѳ еллахѳ, дѳа охѳалелла,
Хѳора а социйлехѳ ган лаѳа целхѳо...

Малхбале, Малхбале, Малхбале...
«Ма бале дехки тхо, ма бале»...
Кхин дѳадерг соѳга ма дийцийта, латта —
И хѳуна гина ду, и хѳоѳга хатта.

* * *

Генаш тѳехѳ хѳиттина дитташ
Лехначохѳ ѳуѳйре тѳекхечиѳа.
Шаѳлтанан чекх са гун дитт ас
Бѳаѳргашна дуѳхѳала леѳиѳа.

Сан бозбуанчаллин лѳѳмар —
Со иштта гѳан тиѳа гѳертара.
Гора сайн болатан ѳѳмар,
Болатан кѳур хѳора керѳара.

Дуѳненан бос бара алхха¹
Кийрахѳ аз гѳорочу болатан,
Хетара болатан малх а
Дуй биѳна илли ца доладан.

¹ Цѳенна.

Болатан урамаш, кораш,
Болатан абаде, азалла —
Дерриг а, дерриг а гора,
Ца гора цхъа синан хазалла...

Кхийтира со иштта, халла
Шаьлтанан диттах чекхволучохъ,
Ган доций болатан ихъалла,
Дог доций илли ца олучохъ.

Кхийтира, цу кхетамах а
Суй хилла, цийлора азалла,
Иллина цийлора малх а,
Цийлора дуьненан хазалла.

Лелира шаьлтанан дитт а,
Ца лайна сан куьйгийн цийдалар...
Когаш тIехъ лаьттара дитташ,
Генашца малхе уьш кхийдара.

* * *

ЭхI дахар, дахар-яI, хьан гIиллак:
Кхерчо бен ца вохвеш хан хилла-кх
Делахъ а еса ю кху буса
Ден хIусам — сужданан кьубба сан.

Со иди, хан юьтуш некъашца,
Хьаьхна кху дуьненан есалла.
Хьаьгнера хьан пхьоран декъах со,
Къеначу сан ненан эсалла.

Ткъа хІинца дарц хьовкху пешара,
Алмазаш доьлху дІо бешара,
Лулахойн туьнкалгаш къаръелла...
ХІан-хІа, дац и суна тарделла.

Со хІинца цІахь хиларх тешаш вац,
И чІагІдан тховса сан тешаш бац.

* * *

Дехъа ерг гІура ю,
Сехъа бу шатІкъ —
ХІоккхузахь къаьсташ ду
Кху хенан хатІ.
БІаьстенан са гІергІа,
Са хьегІа Іаьнан...
Ас ойла цІанъер-кха
Лавтаца цхъаьна.

БІАЬСТЕ

Дуьххьарчу зІаьнарийн йовхо ца лалуш,
ЧІениганш лелхара. ГІа-бесан алу
Етталуш, этІара стигалан чкъор.
Юьрта тІехь кІарраш а гІуьттурса сийна.
Царна бен дацара хІора а цІийнан
ХІора а са бузо диллина кор.

МОГІАНАШ

Со цецвуьйлу маьлхан дийнахь са гарна
Синан къайле ца гуш волчу стагана.

* * *

Шелонах экама хебачу аьнгагин корех
ДогIанан тIадамаш деттало акхачу кхорех.

* * *

КIайчу лай тIе бужуш кыйган Iаьржа мохь
Цагинаверг тахна кхетар вац-кха сох.

* * *

Вашас шен вешина тIаьхьа ков кзовлучу хенахь
ХIун ойла хуьлу те вежарий биначу ненан?

* * *

ТIаьххьарчу сирнико цкъа а Iехийна вац со,
Суна хаьа со тIаьххьарчу дано а Iехор воцийла.

* * *

Сан сино олалла ца дечохь кийранна,
Со хIокху дуьненан ойлаян кхийрина.

* * *

Къонахчо ша дина диканаш лийрича,
КIилло цо дийр долчу вонах ца кхийрина.

* * *

Сан цамгар ги-кх хьуна, уьнах цIанваларг,
Хьо къобал мел винарг хьайн дуьхьа валарг...

* * *

Белшашца товн хиларх ца товий мажар-м,
Хьо цунах кхетахъа, ларбийриг машар.

* * *

Къен валар — сан халкъан ша-тайпа кхетам,
Дуьненан лакхе ю-кх, вехаш, хьох кхетар.

* * *

Кхин цкъа а соцур ву, тлаккха
Длаваха дезар ду сан,
Хлара юрт сама ца яккха,
Ца ган
Цкъа а
Доллучу дуьнен чохъ ахъ суна байина къуьда.
Ткъа некъаш-м уьду
ТкъолгIачу бIешеран кийра.
Дог дац сан кийла.
Шун уьйтIе ларъечу жIаьлена дуьтур ду ас и.
Дуьзна-м хир дац и,
И Иийшарх беттаса даллаца.
Хьан гIенаш Iуьйшур ду цо, хьо самаяллаца,
Юха а латалца
Доллучу дуьнен чохъ ахъ суна байина къуьда.
Ткъа некъаш-м уьду
ТкъолгIачу бIешеран кийра.
Са дац сан кийрахъ.
Ас иза дуьтур ду шун уьйтIе ларъечу баттана,
Даьккхина сайн дегIан баттара.
Дерриг а дуьне дIадижича, набарна детта,
Цо иза Iуьйшур ду, са, гатлуш, сегIазан метта,

Лардеш сан букара ИндагIа.

Со хиндерг хууш ву,

Ца бевзаш кхин цхьа а синхаам,

Хьан бIаьрхих лспар ду сан шерийн кочар

КIезгалла ца ловчу амалан кочахь.

КIайн некъаш-м уьду

ТкьолгIачу бIешеран кийра...

* * *

Джоконда кхоллале хьалха

Хьан бIаьра хьаьжна Да Винчи.

Хьан бIаьра ца хьаьжнехьша Рафаэль а,

Мадонна мичхьара яьлла?

Вуьшта-м и хир яра ирча.

Хир яра, ошхIаду биллахIн.

Харц велахь бехк суна билла-кха.

Блока шен Цаевзачух

Илли а кхуллур ма дацара,

Хьо шена евзина япахьара.

Дуьне а ша кхолладалале

Цкьа хьалха хьан бIаьра хьаьжна.

Адам а ша мотт лен Iамале,

Седарчий, шаьш стигла кхалале,

Хьан бIаьра хьаьжна цкьа паналлехь.

Цкьа хьалха хьан бIаьра хьаьжна бен,

Малхах малх ца хилла. Бакьду и,

Бакьду и, хьо хилар санна.

Цкьа хьалха хьан бIаьра хьаьжна бен,

Дахарах со цакхетар санна.

Со ма дукха-дукха ваьхна,
 Со ца вицвелла...
 Со д'авоьду хьуна т'аьхьа,
 Дуьне дицдина.

Берцан беса Южа месаш,
 Торгла сийналла,
 Стиглахь дато мархийн кесарш,
 Юра тийналла.

Кхин ца еззал, марзо оьцуш,
 Езна буйса а,
 И хьан хьажар, сан са лобцуш
 Б'аьргийн уьрсаца.

Кху дуьненах ваьлча х'ун ду
 Аьлла, хетта хан,
 Ца оьшийла, ц'енна хууш,
 И эхь хетар хьан...

Иштта го-кха т'е мел йог'у
 Х'ора буйса а,
 Ахь са лобцуш, ахь са дохуш
 Б'аьргийн уьрсаца.

Со цул т'аьхьа дукха ваьхна,
 Со ца вицвелла,
 Даим воьду хьуна т'аьхьа,
 Дуьне дицдина.

ИЛЛИН ЙОІЕ

Сан байташна
Са гайтинарг
Хьо ма ю.
Сан вахаран
Цхъа бахъана
Хъан цІе ю.
Кху дуьненахь
Сан Іуьйренаш
Хьоьца ю.
Сан ойланийн
Са ойушьерг
Хъан цІе ю.
Со кыйлинарг,
Со кхийринарг
Хьо ма ю.
Сан ницкъ хилларг,
Сан ирс хилларг
Хъан цІе ю.
Сан некъашлахь
Со декъалвен
Хьо ма ю.
Сан лакхенех
Цхъа лакхе а
Хъан цІе ю.
Амма,
Дахар дерриге а
Хъуна луш,
Сайн ирс-аьтто
Дерриге а хьоьца гуш,

Эзарнашлахь хьо езнаверг
Со бен вац.
Иштта чIогIа
Хьох тешнаверг
Со бен вац.

* * *

БIаьрсин бос бу хьажар,
Некъан бос бу ойла.
Хьан тIаьххьара къажар
Басадаьлла гойла-кх.

Деган чам бу хьастар,
ДегIан чам бу куьйгаш.
И тIаьххьара къастар
Суна чаьмза хуьлда-кх.

Пхьеран букъ а бойуш,
ТIехаьрцинехь гIала,
Хььоьца мел дерг дойуш,
Кхин а дай сан-м ала:

Кура дацахь аьрзу,
Лекха дацахь лаьмнаш,
Дахар хуьлда-кх бIаьрзе,
Дуьне хуьлда-кх чаьмза.

* * *

Буйсано садоу,
Кора те дехкина балдаш.
Буйсано салоуцу,
Дохуш вайн хусамна барташ.

Ткъа хусам-гайре
Сан синаайамехъ лелий,
Ша санна, гайга
Юуш ду хъан баьргийн гелий,

Ца къаьсташ букъ бен
Юьхъ-дуьхъал хьобжучу хенан.
Вайшинна юккъехъ —
Пачхьалкхаш темийн, цатемийн.

Баьрдуюхъал хуьтту
Генара баьрлагте ваьснаш.
Ишттацохъ гуьтту
Цкъа хезна азаллин аьзнаш...

Ло санна, гайга
Хур яра дуьненан маьlle,
Мел динарг дайа,
Карадан лазаман маьlна.

Ирс доцуш хилла,
Ас къобалдийр дара дахар,
Заманан хилла
Ца девзаш, догдуьхъал ваха.

Юха а кхолла
Гамонца берд боцу глӱпре,
Юха а кхолла
Иллин бен дош доцу глӱгла.

Юха а ваьлла
Хьан деган суй баккхал лекха,
Баркалла аьлла,
Ерзаян шира шо ле хан,

Буйьсано садоуш,
Кора тӱе дехкина балдаш...
Буйьсано салоуцу,
Дохуш вайн хлусамна барташ.

* * *

Ма суьна йӱбрьзу сан ойла,
Хуучохь хьуна суо гойла.
Галвоху ахь, беран тӱорза,
Цхьажимма кӱинхетам бехьа.
Даккхахьа дуьнене орпа
Шерашка со юхавеха.
Совглатна кхаьчна вац хьуна
Со чиркӱе ловзочу ханна.
Со воьлуш ваьхна вац хьуна,
Лавттан бакъ девзичахьана.
Ас, мехкан йоӱ лобхуш, кхехьна
Аренаш йицлучу хенахь
Денло-кха суна хьо хьехна,
Ас шайга хьо ехна гленаш,
Ца хуьлуш хьан бӱаьргаш гойла
Сан Iеса йирзина ойла.

Элира дог доьхна лелачо:

— Хьо дагайовхна ма лела со.

Элира дог гюза хиллачо:

— Цкъа а хьоь хьоьжуш ца хилла со.

Цул тлаьхъа тийналла лаьттира.

Тийналла йирзира блешаре...

Куралла бехк хилла глаьттира

Цкъа цхьамма лекхначу эшарехь:

«Буто бина ша бу ала,

Ша тлехь лаьтташ со ю ала,

Ша бохийна, хи ца оьцуш,

Сайн хьомениг варе хьоьжуш».

* * *

Тховса а лардо ахь Джокондин хьежар,

Набарна тийначу кху нохчийн юьртахь,

Юха а ца къаьсташ, елхар я къежар —

Хиун ду те сецнадерг курачу юьхь тлехь.

Чинглазан йоблан йоI хьо хилар дицдой,

ТкъолгIачу блешарна халла саетташ,

Заманан къайле ган лаамо ницкъ лой,

Синтемза йолу готтачу керта.

Буьйсано детица лалийча уьйтIе,
Беттассе хьотту ахь, тIекараяьлла:
«Руман¹ цIе кхьоллинарг цуьнан куц дуй-те,
Нохчаша Маьлхан йоI цунах-м ца аьлла?»

Хьььга ладььгIначохь дIатийна гунаш.
Лаьар-кха мохь тоьхна, цкIа хьььга ала:
«Жима йоI, сагатдан тоьур ду хьуна,
Ялохьа, гIо вайша дIо Нохчийн ара!

Гулдина тIаьххьарчу гуьйренан дети,
Хьуна ян цунах цхьа ГIайбаран-гIала²
Хайта ца байний Нохчийчоьхь кIентий.
Хайта бехийла ДавинчигIар а.

Румохь я Нохчийчоьхь — хIун бен ду иза?
Банхалла яц хьуна бIешераш доцург.
Цхьанна а заманчоьхь, ша болуш хилча,
Синхаам мегна бац цхьа кIайле йоцуш.

Дуьненан хаттар а оьший-те — муха?
Ас тховса чIагIдича хан йоцчу хенахь:
Хьььгахь а товр ду-кха кхокханан духар,
Хьььгахь а товр ду-кха маликийн тIемаш...

БIешераш эгадеш цIоцкIамаш тIера,
Дуьххьарчу малхаца дуьненна кIажий,
Сох тIаккха бе хьайна са доцу кхера,
Кхьоллинчуьн цIе, йойуш, цкIа бIаьра хьажий.

¹ Рим.

² Хьадисан гIала.

ЖIаьлеш лета.
 Хуьлда-кх диканна
 Церан иштта карзахдевлла летар.
 Бутт схьакхийти.
 Хуьлда-кх диканна
 Цуьнан иштта серлабаьлла кхетар.
 Хьо ца са.
 Дац-кха диканна
 Хьуна со сел чIогIа атта хетар.
 Хьо ца еа.
 Темаш дихкина
 Сирла буйса Iуьллу кху вайн кетIахь.
 Хета суна
 Iоккха Iовдалла
 Оцу жIаьлийн карзахдевлла летар.
 Хета суна
 Iоккха Iовдалла
 Оцу беттан серлабаьлла кхетар.
 Хаьа юйла
 Iоккха Iовдалла
 IогIур йоцчу хьоьга сан сел хьежар.
 Ирсе ву-кха
 Хьуна Iовдал а,
 Нагахь велахь хьсраваллал тешна.

* * *

Дуьне доккха —
 Дуьне готта,
 Дахар — деха,
 Хьо ю нехан.

Стигла сирла —
Стигла гІийла,
Лазам — беха,
Хьо ю нехан.

Урам сийна —
Урам шийла,
ГІайгла — сха,
Хьо ю нехан.

Маьрна ваьхна
ХІусам хьаьхна,
Со мел веа
Хьо ю нехан.

Іаьржа латта,
Даг чохь — хаттар:
Со мел вехар?
Хьо мел — нехан?

* * *

ДІатийна буьйса,
ДІатийна.
Седарчий хьуьйсу
Сатийна.
Вайшинна юккъехь
Кхетта цхьа,
ГІайгІанаш юккъеш.
Беттаса.

ХЮкху дуьненан
Цхьацца ах,
Вовшашна генахь,
Цхьаццанхьа,
Некъаш а хаьдда,
Вай диси,
Генара хьаьжна
Сатийса.
ЭхI, хьо ма дукха
Хьесли.
Чекхбели мукъам,
Чекхбели.
Діадели де а,
Діадели.
Буьйсано деънарг
Даздели.
Цо суна гуьйре
Къахьийна,
Дог деган уьйрех
Хадийна.
Боданца кьовлуш
Сирла са,
Дуьнснах тховса
Шиь хилла.
Цу шинна юккъехь
Кхетта цхьа,
ГІайгІанаш юккъеш,
Беттаса.

* * *

Сан сица гІорийна хъан бІаьргийн малх,
Сох кхин ца кхаьрда кху юьртара нах.

Дозаллех дІавоьлла со, бабин воІ,
Дахарах дІайоьлла хьо, коча йоІ.

Цкъа а кхин ца лазо тешаман бІаьрг,
Дахаро хІоттийна дерзоран хъаьрк.

Делакъ а, ямартло ас маракъуьйлун.
Хъан юьхъ тІе кхийда-кха сан шерийн куьйгаш.

* * *

Хьо хІунда хІоьтти суна хъалха
Сел къона, ховха, хазъелла?
Сан безам хилла хенал хъалха,
Со дукха хъалхе къанвелла.

Со хьо ца оьшуш дукха лелла,
Сайн ницкъаш лаьттахъ баржийна.
Сан аьрха амалш кхечо мелла,
Со кхечо, чим беш, вагийна.

Ца оьшу хъуна елха, сла,
Сан къина бІаьрхин ледадан.
Ас тоам бина ваьлла леларх,
Безачийн цІераш легаярх.

Кхин цкѣа а лавттан кховра дѣтлаш,
Хюкху бѣавстенан ѣавнарлахъ
Хьо, когаш йуѣйра йолуш кетла,
Хѣайн ницкѣх теша ѣамалахъ.

Со гена кѣинойл дехѣа вавлла,
Хьо сехѣа лавтта, хавѣелла.
Со хенал хѣалха новкѣа вавлла,
Со дукха хѣалхе-кѣанвелла.

* * *

Вай вовших ца кхеташ ѣйинчу ханна,
Бехк боцчу адамнѣн бехк бина дехаш,
Ахъ курс еш, ас курс еш, зезагех санна,
Лехѣор ду вай эладитанаш нехан.

Уыш, гулдеш, кхѣйдор ду вай вовшнѣн кара,
Кхѣхъхур ду безаман хѣолламна хѣалха,
Ца хууш, бехдойла вай вовшнѣн гар а,
Ца хууш, бехбойла вай вешан малх а,

Ца хууш, бехкаца нисѣян ѣнш ѣоцнѣ
Адамо ша-шенна кхѣъллина харцо,
Ца хууш, толамхо кѣасталуш воцнѣ,
Цкѣа шимма ѣѣвттина гѣала тѣхарцахъ.

Хѣан мохъ а, сан мохъ а, цхѣа лазам хѣлла,
Хѣнѣзар бу ѣавржачу хѣаргѣанан вастехъ,
Цхѣанна а девзар дац бекхаман хѣлла,
Цхѣанна а хуур дац дозу дог хѣаста.

Ткъа хир ду харц хабарш, зезаган санна,
Вай кIадлахь, тIаккха а кхечара лехьонш,
Ткъа хир ю вай ваьнна яйнна хан а,
Бала мел боцучо даггара хьехонш.

Ткъа хир ду юха а вовшех цакхестар,
Юха а — кхетамо кхоьल्लीна безам.
Юха а курачу бIаьргаш чохь — вета,
Лакхара, лахара вовшанка хьежар.

* * *

Шовданна IиндагI дан ножан дитт оьшу,
Кошанна упха ян ножан дитт оьшу,
Доллучу дуьненна дано малх оьшу,
Цхьа адам ирсе дан кхин адам оьшу.

КIорга ду боху ахь Нохчийчохь Iаьмнаш,
Лекха ду боху ахь Нохчийчохь лаьмнаш,
Мерза ду боху ахь лулахойн кхаьтнаш,
Шорта бу боху ахь хьо йовза хьаьгнарш.

БIаьргашца са кIамдар дац хьуна хьастар,
Амалшца са даар дац хьуна хьастар,
Делахь а, бу хьуна илланчин хастам,
Ца хилча ца далахь, хилийта къастар.

Да воцчу кIентан а дог лозу хьуна,
Стаг воцчу стеган а дог лозу хьуна,
Амма кху дахарехь ца нисло хьуна,
ТIекхаьчча, адамо ловр доцуш хIума.

Стогалла амалшна ца хуьлу говза. —
Мел чюгла хьаьгнехь а деза дог довза,
Цундела вьвду со, йодика йойла,
Декъала хуьлда-кха къастаран ойла.

Цхьаь бен дац стиглахь Ча Такхийна Тача,
Цхьа а вац ницкъ кхаьчнарг цунна тле кхача,
Даггара боху ас, сатийсам кхачош:
Декъаза хуьлда-кх со, хьо бен ирс дацахь.

* * *

Кху лаьттахь цхьа а стаг ирс долуш ваьхпехь,
Иза а ца хилла-кх боцуш цхьа хьовзам.
Хьуна а хуур ду, мила ву ваьгнарг,
Чекхдевлча вайшинна юккъера ловзарш.

Кху лаьттахь цхьаннан а дог Iaьбпехь малхах,
Иза а ца хилла-кх йовзанза чилла.
Хьуна и хуур ду, маца ле мархаш,
Зийча кху заманан боларан хилла.

Кху лаьттахь цхьамма а кхоьллипехь дела,
И дара ас хьуна кхоьллина илли.
Хьуна а хуур ду, къаьстича гелех,
Кура сай лар ловхуш эрна ца хиллий...

* * *

Со дукха листина тойне я ловзарга,
Ца карош цхьа балий, къай бен.
Ткъа тахна кху жимчу юьртахь хьо йовзар а
Хир ю-кха дахаран къайле.

Хийлаза легашкахъ сецадеш «маржа-я!»,
Со хийла дегнашка кхийди.
Эххар а, хат! дайна, некъашлахъ варжале,
Хьуна т'екхача а кхин.

Дуьне а хьобстур ду седарчийн тутмакхо,
Х'умма а ца хеташ ирча,
Делакъ а хала ду-кх дахаран дукъ такхо,
Хьох кхеташ адам ца хилча.

Цундела кхоьлли те хьо к'ентан лаамо,
Я хено инеди те иштта?
Ма-хетта вагаван са аьрха ламаро
Хьан а кхажбаьлла-кха х'инца...

Хьуна ца кечдина х'инца а барзакъан,
Еарин буьйсанна аьлла.
Хьо йицъян ца кхинъна туьйранин б'арлаг'аш,
Кеп х'интош, шовдане яьлла.

Ламанца г'арг'улийн назманаш яхъелла,
Ахъ церап ойла ма сха.
Хьан гуьйре оьцур яц цхьамма а, мах белла,
Нохчийчохъ, Идалал дехъа.

Ца хаьа х'инца а, муьлхачух ешар хьо,
Мила хир хьан некъан г'ортот.
Хьан векал вина сох ткьолг'ачу б'ешеро,
Нохчийчовъ тоьшалла х'оттош.

Цундела боху ас, бицбина лазамаш,
Декийта саловцу ловзарш.
Муьстаргна йицъяла мегар-кха Заза а,
Сан хене ваьллехь хьо йовза.

Цундела чIагIдо ас, дуьххьарчу шуьнера
Тахане би́на не́къ кхачош,
Нагахь хьо Маьлх-Аьзни елахь а дуьненан,
Со цхьаь вu-кх хьуна тIекхача.

* * *

ХIун дийр ду, хIун дийр ду, хила ца доьгIнарг,
Мел чIогIа лаарх а, кхочун ца хилча.
Хьуна со кхин гур вац ойланех воьхна,
Ахь со а ма хьеста кхин хьайн бIаьрхинца.

Дуьненан дуьххьарчу ножа кIел ехна,
Дийцина дацахь а, езнера суна.
Iаьпказан гIамаршлахь хьан ларан лехна,
Карийна яцахь а, эшнера суна.

Доьзалан хьашташа ца кьанви со а,
Хьо а ца кьежъели, цIепнана хилла.
Ахь белыхь баьллачу пайданах тоам,
Дерриг а дерзадеш, суна бехк биллий.

Бехке ву, кхерарна хьан бIаьра хьажа,
Бехке ву, чехорна хIора а буьйса,
Хьох хила лаарна Iаьмаран Заза,
Сайх хила лаарна Бахьдаран Муьстарг.

Суна ца хаъара, эца йиш юйла,
Сайоккхуш бохка а йиш юйла безам.
Суна ца хаъара, суо бехке вуйла,
Кисанаиш дузанза хъан бIаъра хъежна.

Аързуно синтемах ца юхку маршо,
Къонахчо диканах ца духку эхъ а,
Лазамах хуьлда-кх сан докъана марчо,
Хъан цийца йоцу цIе ас хьобга ехнехъ.

Ткъа хIинца хIун дийр ду, хила ца доьгIнарг,
Со вала вижарх а, кхочуш ца хилча,
Хъуна со кхин гур вац ойланех вoъхна,
Ахъ со а ма хъеста кхин хъайн бIаърхишца.

* * *

Даста ма гIерталахъ вай дина некъаш,
Цара а хъуна тIе хийла кIур билли.
Суна ца тоьънарг ду хъан бIаъргийн шекъа,
Дерзадан тIаьххъар дахаран илли.

ХIинца ца къестор вай: мила ву кура —
Вайх чIирхой хилар а яц хъуна нийсо.
Да воцуш дIаихи и ирсан бурам,
ХIора тIехволлучо шехахъ а ийзош.

ХIора а адаман дезийца Iама
Лакхалла, лохалла хебаршца къесто.
Да воцуш дIаихи и ирсан зама,
Бала мел боцучо вайн хIусам хестош.

Хіора а адаман дезийца кхета,
Тхов хиларх ца тобий кхерчахъ це кхолла.
Да воцуш цхардуйли и ирсан четар,
Хіорамма ма-хетта хіаллакбеш кхоллам.

Цундела яц хьуна кхин цхьа а нийсо
Никкъ болуш дендан вайн блаьстенан хьоза.
Да воцуш чекхдели и ирсан дийцар,
Гуйьрено діадойуш тлаьххьара йоза.

Цундела бохий ас-м, вай динчу некъех
Дисинарг хьайн деган кхеле а диллий,
ЧагІделахъ: «Дац хьуна сан блаьргийн шекъа,
Дерзадан да воцуш долийна илли».

* * *

Ас хьан чабанех глайгІа юцур ю,
КІайчу говрана туьира дуьнцур ду,
Гуйьре тийжачу нохчийн аренгахъ
Дашо глаьгулеш новкъа йохур ю.

Ас хьан блаьрних цхьа илли доккхур ду,
Юьртан йисттехъ цхьа ирзу доккхур ду,
Муьрг цийх Іеначу нохчийн хьаннашкахъ
Дуьне кьинтІера сайна доккхур ду.

Ас хьан барлагІех гІала юттур ю,
Хилларш, лайнадерш сица луйттур ду,
Іаьно кьарйинчу нохчийн ярташкахъ
Цхьа-цхьаъ дахарна дуьхьал хІуйттур ву.

Хаза хилла хьо кхин а хазлур ю,
Цхьалла лайна со кышнойх цӕнлур ву,
Вайшиӕ декъалдан, лавттан лавнарлахъ
Кӕйчу говро шен туйра дохьур ду.

Дано гӕргӕулеш цӕхъа йӕрзур ю,
Цара гӕбали хъуна йохьур ю,
Бӕвсте йӕлчу нохчийн лавмнашкахъ
Ас хъан чӕбанех сайн ирс дуцур ду.

* * *

Сан даг тӕ лад хьоккху буйсанан саделаро,
Ас мукъам болабо бӕвргашца.
Хетало, тийналло, сан дехаро
Шедагах локкху хъан бӕврхиш а.

Бӕвсте ю-кх лешӕриг вайн хӕсамехъ,
Хӕнца а пхийттара яланза.
Дӕаала йиш йоцург кху буса бен
Масане дайна хир-кх аланза.

Пхийттара бовланза сатийсаман
Къежлуш бу, хено варкъ кхолонза.
Дуьненан сих обху сан кӕийсаман
Масане байна хир-кх толамза.

Маълхан каш санначу вайн хӕсамехъ
Тийналла йӕлхуш ю хъавркашца,
Декъалдан йиш йоцург кху буса бен
Декъалдо цӕналлин бӕвргаша.

Ишттачохь лаамаш ца сѣцало,
Эсаллин мох цийца хьовкхучохь.
ДегI делла дисина са хецало,
Темашца лендацар ловкху цо.

Ловкху цо, ловкху цо дIадаьлладерг,
Мел хиндерг дуьхьала доху цо.
Цундела дахарехь цааьлладерг
Хьан бIаьра хьаьжначохь боху ас:

Вайн дахар хьан бIаьргийн цхьа шедаг ю,
Ерзонза сан бIаьргийн эшаро,
Похьянза бужучу суй-седано,
Шелъянза дийначу бIешаро.

Вайн дахар ду еккъа цхьа дикалла,
Кховллина гIайгIанийн йохалло.
Хьан цийца довссина маликалла,
Дерзонза сан эвлаяалло.

* * *

Хьан кIайчу духарх ма тера ю-кх и хьан кIайн амали,
ГIа-бецан зазанах дуьзна ду хьан хIора хьаьрк.
Ца гуш хьан ИиндагIехь сайх кхаьрда ойлане гIала,
Хьан дайчу сеттарш тIехь сечна сан сих буьзна бIаьрг.

Хьан цIенчу кочаллех, сирлачу кочаллех хьаьгна
Ламаройн амалша шен кеппехь латтийна са,
Хетало, генара бIаьрг тоьхна хьан бIаьра хьаьжна
Жимачу кIотарахь тишделла илланчин цIа.

Хъан дайчу боларан куралла ца лалуш херца
Турпалчу иллеша сан сша йобттина лард,
Делахь а верриг а ваза ву ламанан кхерчахь
Эсалла осалла лараро тилийна кIант.

БлаьрнегIар туххучу юкъана со хьуна сужде
Вахар ца ладелла херца сан лаамийн бIов,
Делахь а кхета со иштта хъан цIу хьажар гуш бен
Жимма а йиц ца лой дагна шен ца йобрзу чов.

Цхьажимма кхардахь я лаахь сонта дош ала,
Цхьажимма лазамех бицбехьа сих буьзна бIаьрг.
Хъан кIайчу духарх ма тера ю-кх и хъан кIайн амалш,
ГIа-бецан зазанах дуьзна ду хъан хIора хьаьрк.

* * *

Со кхоллалур ву шаьлтанах,
Хьо кхоллалур ю лазамах.
Ахь хьайн сингаттам ларбелахь,
Хьо цкъа а соь ма хьажалахь.

Со кхоллалур ву мокхазах,
Хьо кхоллалур ю хьовзамах.
Сан хIора суьйре лачкъаеш,
Хьо анайнстехь товжалахь.

Со кхоллалур ву серлонах,
Хьо кхоллалур ю доIанах.
Ахь даима а ларделахь
Ас ца яздина моIанаш.

Со кхоллалур ву готанах,
Хьо кхоллалур ю беркатах.
Ас мел язбинчу моголанца
Ахь суна зулам дехкалахь.

Со кхоллалур ву — тлаккха хьо,
Сан це дайойуш хлоразза.
Со хьовца хир ву нуьцкъала,
Со хьовца хир ву глоразза.

Ткъа суна сайна хуур ду
Хьо кхолласелча глабалех.
Ас тлаккха хьан це йойур ю...
СО КХОЛЛАЛУР ВУ ГІАМАНАХ.

ГІАЛАТ

Маьлхан цIаро дитташ кхехкош,
лаьтта заза Іеначу дийнахь
дуьххьара хитIе яхара иза.
Дуьххьара цуьнан белаш тIе дижира Іад.
Цо охьа ца даьккхира иза ша ведарш хих дузуш а.
Новкъахь ведарш чуьра хи Іенар
цо шен корматалла ца тоарна лерира.
Урамехь дуьхьал мел кхеттарг цуьнга хьовжура.
Иза ца кхетара, нах сте цецбоху.
Иза ца кхийтара цунах, цIа кхаьчча,
хина метта ведарш дуьззина Іежанш гича а.
Ткъа бехке-м пхьар вара.
пхьар,
Іожан генах Іад диша волу...
Иза цу хенахь пхийттара йолучу йобIан бIаьра
хьаьжна

Хиллера.

ДУЪХХЪАРЧУ БЕЗАМАХ

1. Инъ рифма:

Сан балдийн тарханаш,
Царна тлехъ лазийра хьо.
Хилира кхалхар хъан
Сан бляьргийн шийлачу есаллехъ.
Ас хьо длайовллинарг сайн деган маьлха-каш дацара?
Ткъа ден-ма ели хьо, къаж хила сан гиччойн
бацалахъ?!

2. Шн рифма:

Сийна бляьргаш сира хиллалца,
Вилхи, вилхи хьуна иллешца.

3. Цхьа рифма:

Цкъа мацах дладаьккхинчу куьйган
пелгаш меттахдуьйлу-кх...

ГІАЛАРА ЙОІ ЕЗАЕЛЛАЧУ ЛАМАРОЧУН ОЙЛАНАШ

Стиглахъ а олхазар цкъа саца кхоьручу
Юоккхачу гІали чохъ
Хьо гІорттор яра сан.
Духарца, къажарца адамаш лобручу
Кочаллин шахьарехъ
Хьо гІайгІа яра сан.

Цоканах бала хилла дера ча санна,
Сайн шерех бала хилла,
Хъан некъах къыхки со.
МостагІчух гІала хилла бляьрзе стаг санна.
Хъан цІарах блов хилла,
Хъан новкъахъ сийци со.

Хъан дешан дарж декъа со а вац тоьлладех,
Хьоь ала дар-кха сан, ас къобалдина:
Сай бижа боьдучу коканан коьллашлахь
Мохо мотт билла-кха вайшиннан къина.

* * *

Доккха мел хила а, дайна хила-кх ло,
Бутто мел хила а, яйн хилла-кх гIура...
ХIун де ас — бита я сайца дIахьо
Хъан деган йовхоне валийна урам.

Сацаван ца гIерта тIаьххъара аз,
Декъалван ца гIерта тIаьххъара ойла.
Доладар, дерзадар — ший а ду харц,
Иштта ду марша Iе я марша Iойла.

Багара дош далахь — н а ду харц,
Кхоллалуш хъарама дагарадийцар...
Сан лорах гIевттинарш маликаш дац —
ГIалина тIехула цIерпошташ хьийза.

Сан цIарах массо а социйла яй —
Кеманаш дисина гIевттинчохь кхерста...
Талуне срззал хъан испайлла лай,
ДIовш хилал лай хIокху хIусаман хьестарш.

Ас кхоччуш чIагIдина чекхбаккха н
Уьншаре са кхобху цийн аьрха хьехам,
Дуьненан есаллехь ца кхолла кхин
Синтамо адамна лазам бо лехам.

Ша-шеха хилладерг ша-шеха довш,
Кхстамо доладо хІора а гІулчан,
Сан хІора хоттарехъ кху сохъта бовш
Суйн цІарах са кхуллу дуьненан бурчам.

Ишттачу некъаша Іамийна со
Хенаца верза са-шогачу васте,
Амма дош дерзадарх, чакхе-м ца го,
Букъ тІехъа ца гучохъ хъан деган вас бен.

* * *

Нийсархошца йолчу йохъана
КІайн говр еза боху йоІанна —
Иштта дара кхолладелла дийцар.
Амма хабар кхача ца луш, дийцарх,
Кхачалора каса-кусанаш,
Мац а лора газа-гуьзалгаш...
ХІора сарахъ, юьрта йисте добдий,
Іара дадас уьйтІахъ дина гІант,
Жоьра-бабин рема лалла воедий,
ЦІа ца вогІуш, вовра жима кІант.
ТІаккха, лечкый, йоІ йолура ара,
Цуьнца цхъаьна аьрзу долиь орцах,
Іапказ-хІордан гІамарш талла — чІара,
Акха хъаннаш талла — гила-борз а...

Кхин а дІа ду жимчу йоьІан туьйра,
Ткъа нах-м цуьнга кхоччуш харц ма луьйра.

ДАГАРАДИЙЦАР I

— Хьан хьажар йочане ду,
Ду иза цхьанхьара геннара,
Ду иза дуьненан хеннара...

— ГIаргIулен дIайоьлхун ю...

— Хьан хьажар ду йоккха арс,
Цхьанхьа а цкъа а ца кхачалун,
БIаьргашка некъ схьа ца лапалун...

— ХIун ду те дIахьург царя?..

ДАГАРАДИЙЦАР II

— Диттара тур доьгIна,
Цу боьххьехь бохь боьгIна,
Со хелхахьаьвзича,
Сан куьйгIийн хIазарехь
Хьан гIодъюкъ хьаьвзича,
Лаьмнаш а, цецдевлла,
Хьан бIаьра хьаьвсича,
Алахьа, ненан йоI,
Хьуна хIун хетара?

— Суна эхь хетара.
Таптанан тIомаца
Це хьуллур яцара.
Пиллигал яйяларх,
ГIатта ницкъ бацара.

— Куьг куьйгах даларца
Ког кого целхьарчон,
Дагах це яларца
Бустамаш лелхачохь,
Хьан хьажар ца лайна,
Кіентаи дегІ дегийча,
Лакхаллех шекдевлла,
Ламанаш дегийча,
Алахьа, ненан йоІ,
Хьуна хІун хетара?

— Со хьох ца кхетара.
Дей, буьйсий юьхь-дуьхьал
ХІуттучу заманах
Хьо хІокху дуьненан
Ойлаян іамалахь.

ГІУБАШАН ТІАЬХХЪАРА УЗАМ

*Гухойн Губаш... Со дукха лелла цуьнан лорах,
доллучу шен дахарехь или доло цхьа дош ловху
илланча санна. Гила-берзан кхоллам бара цуьнан —
цхьанна а цавовзар. Курачу сен кхоллам бара
цуьнан — массарна а вовзар. Къонахчун кхоллам бара
цуьнан — дІахьттінчун гергара хилар...
Суна даима а ор чохь гина иза...*

Сан куьйгаш, нуьцкъала куьйгаш,
Хийла ницкъ хили-кха шуна.
Ас Теркал дехьара реманаш кхуьллуш,
Хийлаза дезнера шун а

ЙилгІанан шедакхаж кѣйла,
Хийла.
Сан куьйгаш, цІийх ѳху генаш,
Хийла даІ девзи-кха шуна.
Байн дакъа кѣевсина летачу хенахъ
Хийлаза дезнера шун а
Шаблтанан маІан мукъ кѣйла,
Хийла...
Сан куьйгаш, кегделла тІемаш,
Сан-м дукха дуьснї шух дийцанза.
Аш хийла тоьхнера сан динна ленаш...
Шу муьтІахъ хиллера шайн халчу дена.
Тешаме хиллера хІинцалца.
Тахана де ийши-кх шун а,
КѣинтІера волу-кх со шуна...
Сан когаш, нуьцкъала когаш,
Хийла ницкъ хили-кха шуна а.
Хийлаза, дан санна, язїйна голаш,
Хуьйди шух сан некѣйїн тІуналла.
Хийла со лубйтана ваьккхи аш,
Хийла со лечуьра ваьккхи аш.
Сан когаш, хьадалчаш кѣера.
ГІоьнжагІа некѣашца кхиретинарш,
Аш гІо деш, нах бухку гІера
Ас хийла бердаш тІехъ цистира.
Шун ницкъо хийла сан дин идабинера,
Чов хилла, дазделла дегІ идадинера,
Идалан уьшалша шу кѣар ца бинера,
Хонкаран гІамарша шу кѣар ца бинера,
Тахана де йиши-кх шун а,
КѣинтІера волу-кх со шуна.

ЭхI бIаьргаш, сан сема бIаьргаш,
Ямартло ца ги-кха шуна.
Аш къестадинера дуьненан хьаьркаш,
Хийлаза дезнера шун а
Аьрзунца семалла кьийса,
Шаьлтанца иралла кьийса,
Хенаца сихалла кьийса.
Сан бIаьргаш сан сема хехой,
Генах а кIелонаш ган дезна дара шу,
МостагIа къаставан Iеминна дара шу.
Цийх оьху сан бIаьргаш, эххIай,
Ямартло, бос боцуш хилла-кх и,
Ямартло, ницкъ болуш хилла-кх и,
Ямартло туьйли-кха шул а,
КьинтIера волу-кх со шуна.
КьинтIера волу-кх со,
ХIора а сайн дерIан меженна кьинтIера волу-кх со.
Ткъа хьуна, ткъа хьуна, дог сан!
Хьо-м дара дуьненнал доккха,
Хьайна чу тарбинарг декъазчу сан нехан лазам,
Девзина дара хьо хьайн боцчу балина лазар.
Мецачу жIаьлеша Iийина хьо, да велла дисарг!
Кху тешнабехкана гIелделла хIинца кIелдисахь!
Бохамна тIулгал чIагIдаланза дара хьо,
Диканна масал кIаддаланза дара хьо,
Дара хьо гIелонна датIанза,
Дара хьо цийн цIергахь даганза!
Да ваьттIа диса хьо, дог сан,
Хьо-м дара дуьненнал доккха,
Хьайна чу хевшинарг мискачу сан нехан гIайгIа!
Цкъа карладахахьа дуьненахь мел лайнарш айхьа:

Акхачу коьллашлахь вайх хьегна чагIалкхаш,
Яккхийчу шахьаршкахь вайх хьегна тангIалкхаш,
Паччахьийн набахтеш, мостагIийн гIаманаш,
Маршонах ца юхуш, кьежъелла заманаш...
КIелдиса хан йоцуш дара хьо
Со таррийн чевнаша кегийра воручохь,
Хьо меттан чевнаша даккхийра доручохь?
КIелдиса хан йоцуш дара хьо
Ас динна хилла чевнаш бухкарца кьуйллучохь,
Ас сайна хилла чевнаш доьхкарца кьуйллучохь,
Ас хьуна хилла чевнаш неххаца кьуйллучохь?
КIелдиса хан йоцуш дара хьо,
Дог!?
ХIара ду-кх хьуна сан дош:
КьинтIера ца волу-кх хьуна со,
Аьрзунах тIома ца далахь,
Юха а дуьнен тIе дала!..

*Суна ца хаба, иза цу чуьра хьала муха вавлла.
Амма бакъдерг кхач ду — бIаьрзечу ГIубаша, Шемалан
бIо бохийна ца Iаш, имамана шийтта чов яр...
Мохк гIамарх боьлла стаг хилла иза, — олуш а хезна
суна...*

СОРОТАХЬ ЯЗЫИНА СТИХАШ

Масийтта шо хьалха башлаьмисел лахарчу
Аьрднашлахь, хьаннашлахь, бен санна, юрт
хилла.

А. М а м а к а е в

Хьалхара стих

Сорота, сайн рота, сан синан рота —
Кхузахь цкъа нехан са рутана идда,
Готано, мангало геллийча кютар.
Хьан эр ду соьга и ца хилла иштта.

Сорота, сайн рота, сан синан рота —
Кюжамца цле летош, ягаеш хотеш,
Кхузахь цкъа дуьххьара кхерч билгалбаьккхинчо
Бешерийн шелонна тлехь толам баьккхина.

Хьан эр ду соьга и иштта ца хилла —
Шелонна, мацалла углучохь бертий,
Сайх лемаш, ларден шайн стогалла, гиллакх,
Кху лаьттахь ца кхиьна мехкарий, кентий.

Хьан эр ду? — И хаттар хезначохь соьду
Хьан вон а, дика а девзина денош.
Цкъа а ца гинадерш ас дагаловцу,
Лов айса дахарехь ца лайна гелло.

Са меттахдоху ахь, хлай геллийн пана!
Со бер ду, йовзанза заманан луйта,
Син метта топ кхетта сира сай санна,
Сан илли, кхоссалой, дужу хьан уьйтлахь.

Са меттахдоху ахь, х'ай нежнийн дада!
Сан сица сай юьху бешерийн дахкарлахь,
Хьан юьлан мохь хеза, Идал-хи ладон,
Хьан к'ентан мохь бог'у Пум-Азин махкара.

Го суна харцонан эрана
Дуьненахь лохку и бераш хьан,
Я кхета йиш юьцу кхел хилла,
Хьо юьтуш, д'аоху кхелхинари.

Д'аоху, дикано т'ехийна.
Дозалла хьан стигла хьехийнариш.
Д'аоху хьан латта аьхнаберш.
Хьан кхерчах цкъа иллеш даьхнаберш.

Д'абов уьш бешерийн дахкарлахь,
Хьо юьсу дуьненан х'ордалахь...
Кхоллам, со хиндолчух ваккхалахь,
Суна и дахарехь гур делахь.

Шолга стих

Адаман лулахь бен бехар бац сай,
Сай бийнарг, к'ур лек'на, дуьненахь вовр ву —
И г'иллакх кхоьллина генара дай,
Ц'е юьцуш шу д'адар — и муха ловр ду.

Адаман сица бен бехар бац сай
Бохуш, цкъа иллешна йиллина к'отар,
Хьайн к'ентий д'абахар ахь муха лай?
Аш муха лайра и, х'ай хьаннийн хотеш?

Сорота, хьо хьаьнца Ийра те,
Сорота, хьо муха ехира.
Безамах буьзначу кийрара
Шен иллеш хьуна хьан дехира.

Ахь муха хазйира бIаьстенаш,
Ахь муха ларйира гуьйренаш,
Муьлхачу кIанта хьо хьаьстира,
Ахь хьанна дийцира туьйранаш?!

Муьлхачу кIантана терсара
Хьан говраш ламанийн ирзошкахь,
Муьлхачу мукъамехь техкара
Хьан мехнаш урамийн йистошкахь?!

Зазанах яьтIачу кIотарахь
Хьан тергалйора хьан майданаш,
Хьан йолайора хьан готанаш,
Хьан ерзайора хьан гIайгIанаш?!

Сорота, ас дуьне мийлира,
Хьан нескхал чаьмза и хетара.
Сорота, со ваьлла лийлира,
Дарделла некъаш сох летара... —

Тхан лулахь ваьхначу воккхачу стага
И илли олура хийла шен дагахь.
Дош доьчу узамах со хIстахь кхетара,

Со цуьнца геннара цІа воґуш хетара.
Делахь а цу стага узамехь делхийнари
Рифмане дерзочохь мелла а телхина.

ЙоьалґІа стих

Сорота, хьо ю сан Хилдехьа, МІайста,
Сорота, хьо ду сан дицделла дайи цІа.
Сорота, хьо ю сан ТІерла, сан Пешха.
Дай боцу шун аьзнаш замано хьешна.
КІант воцчу хІусамехь кьена да санна,
Массане еха шу лаьмнашкахь цхьалха.
Сорота, хьо ю сан Нашха, сан Дишна.
Хьан уьйтІахь дуьшенан малх ловзу тхишлахь.
Іа деша, сая гІерґІа бІаьстенан юьххьехь,
Делахь а дагарадийца стаг вац хьан.
Хьан лазам го суна дуьшенан юьхь тІехь —
Мацца а, мацца а цхьа бІешо кхачахь,
БІе цхьалґІа (хуьлда и миллион цхьалґІа),
Цхьа бІешо доьссича, диканна аьлла,
Лаьттана йовзарна кхоьру со цхьалла,
И доьлхуш карорна, шен кІентех даьлла,
Дисарна кхоьру и паналлехь т'їжа,
Да воцуш, стаг воцуш дагарадийца.

ГхоьалґІа стих

Адамаш, и со вац шуна доьхуш,
Со вац шуна шуьга кхойкхуш верг.
Лаьттан кийрахь сая бу шуна Іоьхуш,
Цкъа Соротахь байлахь бисна берг.

Лаьттан кийрахь сай бу шуна Їоьхуш,
Къинна бегош адамаллин лам,
Нехан сица дайна гелний лобхуш,
Меттахдохуш кхерч мел байна къам.

Дерзоран стих

— Дечиган мотт бу сан багахь,
Дечига-пондаро белла.
Адам сайх кхетийта дагахь
Ас иллин цлеран кад мелла.

— Со ножан гуьйриг ю акха,
Хен боцуш, орамо яхош.
Дезначохь лаьттан урд аха
Нахаро дер-кха сох дакъош.

— Мокхазан мотт бу сан багахь,
Мокхазан хIолламо белла.
Адам сайх кхетийта дагахь
Ас нехан бIаьрхин кад мелла.

— Со шога кхийра бу акха,
Лам боцуш, тешамо бахош.
Дезначохь урд паргIатдаккха
ЗЮкберго дер-кха сох дакъош.

— Адаман мотт бу сан багахь,
Дуьнено совгIатна белла.
Адам сайх кхетийта дагахь
Ас къоман синан кад мелла.

Со Лавттан адам ду, лайна
Дахаран г'ело а, ирс а.
Дезначохъ халкъан ц'е айа
Гуьйриг а, т'улг а сох хир-кха.

* * *

Сих даьлла, серлонах даьлла
Собаре вайнехан дош
Декъала хилийта аьлла,
Бохна бу хъан вешин гош.

Моттарг'аш лелайо бохуш,
Заддашха кьежачохъ нах,
Ас дашехъ ларбина малх,
Хьо декъалхилийта, воглург.

Ф. Г. Лорка

ГИТАРИН ТИЙЖАМ

Болало гитарин тийжам,
Атало Гуьйренан пхьег'а.
Бодадо гитарин тийжам.
ЭхI, са ма тийса и тере,
Ма беха цуьнгара тем ахь!
Хаддаза гитара тийжа,
Саьнгарехъ хи санна — тийжа
Аренан мох санна — тийжа,
Ма беха цуьнгара тем ахь!
Хаддаза гитара тийжа,
Бодано лаьцна са санна,

Іалашо яйна пха санна,
ІиндагІан шелонах хъаьгна
Цийейлла серса гІум санна.
Лаьхьано лаьцначохь иштта
Олхазар дуьненах къаьста,
Гитара,
Дакъаза миска,
И цесташ кхерста пхи шаьлта!

Г. Виерун поэзи тIера

* * *

Къен бац цхьа а седа,
Ша гуш мел бу.
Миска дац цхьа а тукхам,
Мотт, иллеш шен мел ду.

Караян шен меттиг,
Карабан кІоргаллехь шен мотт,
Кхолла шен эс.
Іза ду-кх хьуна Даймохк хилар...

Нанна баркалла ала.
Наной мел бу —
Кхузахь, хІокху лаьттахь,
Къен бац хьуна цхьа а мохк.

Сатоссуи чуъра аравала,
 Берзинчу когана баыцара тхи а худуш,
 Бацалахъ дѣваха.
 Їза бу-кх хьуна Даймохк.

Шовдана йистехъ бѣаьргаш дѣахьаббан.
 Уллохъ ненан аз хаза.
 Иштта хаза геннахъ, лаетта бухехъ,
 Дайша серлонан бѣараш кегдеш,
 Тѣмарш шайн берашна кхачийта.

Їуьйкъана кхалла, ѣаж санна,
 Боданан юькъалло хьо кхера а ма войла-кх.

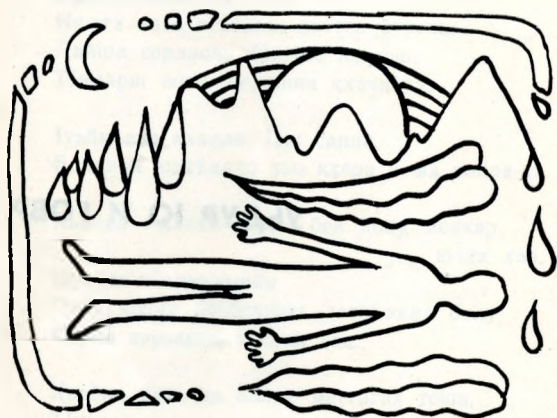
Хьайна юххехъ цхьаъ бен йоцу мехкар
 юйла хаа,
 Цуьнан цѣоцкъамийн
 Їист йоцчу буьйсанехъ лачкъийна болу
 Сирла зарзаран тѣадам ган.

Хьайна кхаьчна йолчу меттигах теша,
 Тѣулг санна.
 Догѣанаша лийчабо тѣулг санна,
 Хьацаран туьханан кучахъ ваха.

Паргѣатчу юьхь-сибатца
 Меллашчу серлонехъ
 Я цѣххьанчу стелахьаьштигехъ
 Коша вижа.
 Їза бу-кх хьуна Даймохк.

УЪДУР Ю И ГОВР.

МА-ЯРРА ПОЭМА

Вайшиннан цѣраш ю дуьненан карти тѣхь
дашочу элпашца язйнна.

Нагахь хьо Европа хилахь,
дуьненан цхьа дакъа кхочушдан,
сох хуьлу Ази

Вайшиннан цѣраш ю заманан могларехь
яьхкинарш дашочу гура.

Нагахь хьо Оьрсеха хилахь,
блещеран васт кхочушхилийта,
сох хуьлу Куба.

Вайшиннан цѣраш ю клотаран майданехь
варкъ дуьллурш совглатан кочарна.

Нагахь хьо цѣна малх хилахь,
ахархойн са кенах дузадан,
сох хуьлу хаддаза йочана.

Вайшиннан цѣраш ю кхолламан момсар тѣхь
ницкъ кхочурш адаман еша.

Нагахь хьо бежа некъ хилахь,
ирсан цѣ лаьршашкахь ягийта,
сох хуьлу цу некъан тешам.

Вайшиннан цѣраш ю сан хлора иллина
сан блаьргех болу ши тладам.

Нагахь хьо доккха элп хилахь,

синхаам маѣница берзабан,
сох хуѣлу тѣаьхъара тѣадам.
Вайшиннан цѣраш ю, вайшиннан цѣраш ю...
Со стаг ву,
Хьо бу сан безам,
Амма хьо биэхъ сан,
Со лиѣр ву.
Со, барзах угѣучохъ, беса некъ хилла,
Соцур ву.
Къух долуш къанлур ву,
Сайн кийра хьулѣнна тѣаѣланан чилла.
Со лиѣр ву,
Юха а мацца а
Денвала юьхъ-сибат гарца хъан,
Адамо цкъа илли олуш.
Нохчийчохъ цкъа бѣаьсте йолуш,
Латочу цѣре ас йоьхур ю хьо,
Бѣаьстенан дуьххьарчу суьйрене йоьхур ю иштта.
Дуьххьара етѣачу чѣениге йоьхур ю хьо,
Сийначу тѣанарлахъ йоьхур ю довхачу хишка.
Тѣаьхъара лай тѣера лар ешаш, йоьхур ю малхе,
Йоьхур ю хьо бахънехъ сайх кхаьрдан мел болчу
нахе.
Дуьненан агапахъ техкийна йолу хьо,
Бѣешерийн кохкаршца къийлина йолу хьо,
Ирс хила хъан бохуш, ларѣнна йолу хьо,
Кхоьллиначу адаман сел хьоме йолу хьо,
МАРЗО,
Йоьхур ю ас сайна цхьанна...
Сайн ненан бѣаьрхих даьккхина хѣайкал коча а
оьллина,

Езаро сайна караделла йовлакх кхесах а дихкина,
Оьзна юьрта йисте а яьккхина,
ТӀаьххӀара некъ дикабеш,
дечиг-пондарца илли а аьлла,
Ас дуьнен чу дӀахьцур ю кӀайн говр.
Буржулийн кӀизалла ца свзаш,
Дукъ-мохьан йозалла ца свзаш,
Паччахьийн дозаллаш ца девзаш,
Пачхьалкхийн дозанаш ца девзаш,
Уьдур ю и говр.
ХӀора Іуьйранна
Шен зарзаре терсарца
юьхь тӀе машаран тхи тесна Латта
цо самадоккхучу хенахь
цуьнан белаш тӀехула гӀуьттур бу Малх.
ХӀора суьйранна
шен шедаге терсарца
Малхо тӀаьххӀара Лаьттана бартбалар
цо декӀалдечу хенахь
цуьнан белаш тӀе садаӀа хуьйшур бу Пикассон кхокха.
Уьдур ю и говр —
Уьдур бу сан лазам.
Зевне лазам бу сан.
И бска,
лаьтта тӀехь мел долчу дозанех бетталуш,
аталуш —
Иштта дека адамийн бӀаьргаш чу оьгу седарчий,
Иштта ска
тхан эвла йистехь
дуьххӀара йис тесначу Іуьйранна маьлхан зӀаьнарш.
НАХ,

бакъ дац шуна
шо Іаьна тІера долало бохург,
иза бІаьстена тІера долало.
Цуьнан бералла чекхїюлу
тхан эвла йїстехъ
дуьххъара гуьйрепан йїс тесначу дийнахъ.
Дуьненан лерехъ бека сан лазам,
ткъех шарахъ
сан лерехъ
со бераллех къастийїна горгали ма беккара.
НАХ,

бакъ дац шуна
Грєцехъ, Румахъ адамаллин бералла хїлла бохург,
иза чекхдаьлла
адамо лавтта тІехъ дуьххъара доза диначу дийнахъ.
Со бер долуш
нанас хийла дов дора суна,
буьйсанна ков диллина дитина бохун:
кєрта тІехъ дисина хъайбанаш оьхура.
— ХІара пачхьалкхаш а вовшєх ца тєша хан ю, —
олура цо.

Со хІинца кхета цунах —
иза тІамо вийначух йїсина Іаш яра.
НАХ,

сан бераллин урамашкахъ тІаьхъа дисначу хъайбанашна
тхан юьртара ков-кєрташ ма ца деззара,
ца деза-кх сан дагна дуьненан дозанаш.
Сан лазам зєвне бу —
иза бека дуьненан лерехъ.

Адамо доза дІа мел туьтту а чІогІа дека цуьнан аз.
ХІора 22-чу июнєхъ, буьйсанна, къора дека цуьнан аз.

Иза хІора шарахь цкъа Іуьйранна
Пхи сахьт долуш лекъа.
Тийналлин юькълалло сацадо гобоху Латта.
Дуьне кърло,
пшен уггаре а лазаме мукъамаш бохучу хенахь
Бетховен сання.
Со Бетховенах теша,
амма
Кху тийналло со кхераво,
Кху тийналло со Іадаво.
Кху тийналло со вегаво,
Дерриг а дуьне сох кхардадо.
Сан метта йолу и гІемах,
Лаьхъанах юьжу сан букъ тІе.
БІарлагІаш, бІарлагІаш — гІенан
Текхаргех хьерча са дукъдеш.
Сан бІаьргаш цІийх оьху,
Сан дешнаш сих оьху.
Тийналло хьаьшна сан лерса,
Тийналло сан бІаьрса ору,
Кхетамах телхинчух терра
Со гІотту, со араволу.
Дуьненнал долчу сан деган
Мохь болу готтачу кийрара,
ШайтІанна бен болла ца мега
Сардам ас буллу-кх хьуна, ТИЙНАЛЛА!
Тийналла! Ямарта хела йол!
Ахь Іеххол, байн бац сан хенан мохь!
Цкъа иштта еьначу Іуьйранна
Сан да а тешна хьан туьйранах.
И сання, ахь Іехор бац хьуна,

Со санна, бай хилла кхолламаш.
 Тийналла, хьох тешаш бац хьуна
 Ахь хьъесту дуьненан хЮлламаш!
 Тийналлин кьоралла ца лалой,
 кошара хьалагЮтту сан да.
 Цо куьйгашца дАхьовзадо Латта
 нийсса Малхана дуьхьал —
 Хенан чарх болх бан йолало.
 Цо дегадо довш долу беттаса.
 Со дена дуьхьалволу.
 Суна хаьа иза цА ца вогЮш Иийр воцнийла —
 Изам Ленинградера а веара цА,
 бомбано шена даьккхинчу кошара хьала а ваьлла.
 Суна хеза маьлхан зАьнарш скаш,
 Латта сиха мел хьаьвзи а, чЮгАх ека уьш.
 ХЮра а Юьйранна со волчу вогЮ хьо, Диба.
 Хьаьн маьлхан бАьргаш чохь
 Дахьаш хьаьн мел долу дика.
 Сан бАьра ца хьожуш, соцу хьо, ойлане волий, —
 «Дайн кхерч а, хЮсам а
 Ширьелла йогЮ, кАнт», — олий.
 Хьо кхесто гЮрту со, хьо тешо сайн дикчу некъах.
 Гулдой сайн дахарехь со гулдан мел кхиьна хьекъал
 «Ас иллеш яздина доллучу дуьнена дуьхьа,
 Сан хьаж тАе дижина адамийн гАйгАнийн туьха.
 Сан хан а ца хилла, бахаман чот етташ лела,
 Сан бакъо ца хилла сайн нenan дог оьцуш вела.
 Дуьненан лазамо днцидина аганан туьйра,
 Дуьненан кхерамо ваьккхина бераллин уьйрех,
 Ас некъ беш, хьан чевнаш лезна сан богучу кийрахь,
 Паналла тарьелла суна дайн хЮсамах. цИйнах»...

Сан дийцар хададеш, олу ахь: «Со кхетац хьох —
Дешнашца кхуллуш бац цхьанна а кьонахчо мохк».
Ттаккха ас дерзадо сайн хабар керлачу хорше,
Дахарехь довза со мел кхиъна деза дош хоржий:
«Ши блешо доькьучу, стеган са дуучу новкъахь
Йохъаца ваха со Iамийнарш дайн иллеш ду,
Ши доза доькьучу стеган цIе йоккхучу новкъа
ТIаьххъара со ара воккху дерш сан иллеш ду»...
Ттаккха, со сацавеш, тIаьххъара хьожу хьо дера:
«Хьан иллеш дац хьуна, лавтта тIехь йоккхучу хенах:
Цхьа хIусам ца йинсхь, цхьа цIе ца латийнехь кхерчакх
Цкъа бIаьста, цкъа гурахь.
хьан куьйгаш ца диънехь берчо.
Хьацаран мехах хьо готано кхетийна вацахь,
Дуьнсанан меха хьан илли а кхоллалур дац-кха.
Стаг кхерчан да хила веза,
Лаахь ша дуьненна веза.
Ткъа дешнаш-м дешнаш дай, хиларх шаьш хаза я

ирч

БIаьхочун кIант хилар — иза а дицдина хилча,
ХIун лардан воллу хьо, лардан хьайн хIума ца хилч
Мохк мох бу, бацахь ша хIусаман орамэ лавцна,
Со цунах кхетта цкъа, и ларбан беа хан кхаьчча».
Сан дешнаш ца тоьу, сан дахар ца тоьу иштта,
Тахна хьо сайх кхето тоьур а дацара исс са.
ХIора а Iуьйранна со волчу волгу хьо, Дибэ,
Хьайн цхьана хьажарца дайэ ас мел динна дика.
Со вехха лавтта, кху лавттан бIаьра хьожуш.
Сох цкъа лам хуьлу —
Ттаккха иза хаьрца, сан меттехь кхиьра а буьсуш.
Сох стигланах бохь а гIерташ наж хуьлу —

Тлаккха иза бужу, сан меттехь гуыйриг а юьсуш.
Суна го ткъолгIачу бIешаро бIаьргаш хьаббеш.
Ас бIаьргаш тIекъовлу.

Сан лерехь мохь а бетташ, хьаьа истори —
Со ор чохь ву.

Дуьххьара адамо герз диначу дийнахь ша шена ахка
долийначу ор чохь.

ХIай, дIаяха туьтамIаьжигаш,
ПаргIатдаха синан маьждигаш,

Суна дуьхьал дегнаш деллий дуьйла,
Хаа иштта со илланча вуйла!

Илли ду сан, амма ву со ор чохь,
БIешерашкахь аш даьккхина долчу.

Ор чохь ву со, сийна тIадам бен
Стигланах а ца го суна хIума.

Лавий шуна кIентан илли де,
Герз чукхосса, дуьне мел ду гулдай.

Ор чохь ву со — Лавттан даг тIе кхаьчна
Шайн дахарна шайш каш доккхуш баьцнарш.

Амма илли — и хеза-кха шуна,
Цо хIун боху? Иза хавий шуна?

ТIулган дагарш я тIаьххьара герзаш
Хьажаделаш, хIокху ор чу дерзош.

Со цкъа напас дена вина ву,
Кога вьодуш, декъал вина ву,

Деза аьлла хIара стигла, латта,
Кхиа аьлла хIусам, беркат латто.

Цкъа не!сагIе волуш беара,
Ас дуьнен чу илли деара.

Илли дезна, пхенийн цIийца локкхуш,
Куьйгийн пIелгийн ховха шедагаш,

Со глаьттира, даго мукъам ловхуш,
Ненан блаьргех хиш а ледара.
Адам дара со, дуьнен чу даьлла,
Еза хоржуш, це а тиллина.
Декъал хуьлда, декъал хуьлда аьлла.
Дахар дара суна диллина.
Со глаьттира, со длахъаьжча тлаккха.
(Ницкъ бац хIетахъ хеттарг билгалдаккха)
Суна гира лаьмнийн момсарш, НАХ.
Суна гира царна буьххьехъ МАЛХ!
Гира — ца го. Хишца ву со ор чохъ.
Бешерашкахъ аш даьккхина долчу.
Ор чохъ ву со, сийна тIадам бен
Стигланах а ца го суна хIума.
Лавий шуна Лавттан зулам де,
Герз чукхосса, дуьне мел ду гулдай.
Шуна дуьтуш маьлхан, цIеран дахар,
Совца илли хиъна халбата.
НАХ, зуламах шу кIелхъара дахар
ТIедиллина суна Пхъармата!
Со лиьр ма вац! Iазан лайча хIун ду?!
Суна тоха, сица къовлуш эхъ.
Герз кхачийча, шуна со а гур ву,
ХIоллам санна, лавтташ Лавтта тIехъ!
Кху дуьнен чу юха валарца
Герз дIадуллуш ден ца лучу коша,
Плоттур ву со илли аларца —
НАХ, шу, МАЛХ гуш, маьрна даха ховша!..
Маьрна даха —
Хеза суна блаьргаш схьабиллича а.
Паналлехъ дека иза — кIайчу говран терсар.

Уьду Латта-кІайн говр,
 Цуьнан бслаш тІехъ Іа Пикассон кхокха.
 Суна го есаллера цуьнан хьаж тІе дерзийна герзаш...
 Со Нохчийцохъ лаьтта.
 Мила ву — дуьххьара сан мехкан дозанах.
 Гьомукъ Іоьттинарг,
 Мила ву — дуьххьара сан кьоман сина тІе гІаманан
 ІиндагІа дожийнарг,
 Хьоьга хьотту ас. Хьуна хьий,
 Мила ву, дуьххьара готана лам дІа а боьжна,
 сан махкана доза тоьхнарг?
 Мила ву дуьххьара, дечигана тІе кхесара мерз а оьзна,
 сан халкъан сих иІелг теснарг? Хьуна хьий,
 Шаьлтана тІе мерз озийча, иза муха ска? ЛадогІа.
 ХІара ду хьуна сан илли:
 Вайн дуьне духур ду я духур дац.
 Эшийна харцонан ницкъо.
 Машаран ленбацарх-м со шек а вац.
 Делахъ а, нагахъ и нислахъ,
 Дитина чІагІдийриг Іилманчаша,
 Я дуьйцург Іелама наха.
 Со теша — дуьсур ду бакъ илли цхьа
 Паналлехъ хІолламах даха.
 Вайн дуьне духур ду я духур дац,
 Эшийна харцонан ницкъо.
 Машаран ленбацарх-м со шек а вац,
 Делахъ а нагахъ и нислахъ,
 Дитина чІагІдийриг Іилманчаша,
 Я дуьйцург Іелама наха,
 Со теша — гІоттур ву илланча цхьа,
 Цо юха долор ду ДАХАР!

ЧУЛАЦАМ

«Даймохк, хьо хьахор...»	2
«Хууш ду массо а кIантаана...»	5
«КIотарахь ахархо дIавуьжу хан...»	5
«Лекхачу ламанал лекха...»	6
«Воккха стаг ву ломахь...»	6
«Сан Даймохк бац хьуна...»	7
«Латийча сирнико дохк...»	8
«Нохчийн ярташ басошка...»	8
«ХIинца йолаелн-кх хьуна...»	9
«Къиза ду хьан туьйра...»	11
«Седарчийн оьгу нийсса...»	12
«Децашна тIаргIа...»	13
«Говро хи моллучу...»	13
«ЖIаьлеша яа хьо...»	14
«Некъ бу нийсса...»	15
«Сан иллеш, шуна...»	15
«БIаьрзе дитташ...»	16
«Беттан серло...»	16
«Бодапан инал беттах...»	17
«Хьан кIудал мичхьа...»	17
«ХIун ду а ца хаьа...»	18
«Полонез...»	19
«Маракъовлуш дерриге а...»	19
«Кхузахь сан бакъо яц...»	20
«Нагахь со цIеххьана...»	21
«Схьахетарехь, жулар...»	21
«Нана — бIаьргаш...»	22
«Шедаг, шедаг — цо а...»	22
«КIант, и чIегIардигаш...»	22
«Жалакъоргаш, жалакъоргаш...»	22
«Саьрмико а хьаша...»	23
«Хьо чу кхайкха...»	23
«ДогIанан тIадамийн...»	23
«Лами боцчу тхов тIехь...»	24
«Ниттан орам...»	24
«ТIе ма къовла...»	25
«Мукъам хIун ю...»	25

«Хила мегнарш...»	25
«Стайн муъттах Іенаш ю...»	25
«Жіаьлеш діалотьку ас...»	27
«Ма-хуьллу діахьуллуш...»	28
Илланчин тіаьхьара дош	29
«Соьма тіе сом дилла...»	29
«Ценчу хіух яра и буьйса...»	30
«Массо а...»	31
«Гіаргіулеш діаовху...»	31
«Сан суьйренаш...»	32
«Со цкъа а гина вац...»	33
Нене	33
Діалойша	34
«Шійла чилла йнжна...»	35
«Суьйре, аьхна суьйре...»	37
«Чсв а хилла...»	38
Нохчийн халкъан илланчина	39
«Хотийн кийрахь...»	40
«Мара діагІортталца...»	40
Прозехь йнна ойланаш	41
«Дуненан къайлене кхача...»	46
«Царах кхерч хуьлучу...»	47
«Хіусаман корах бен...»	47
«Сан дашах дош динна...»	47
«Сан бехк ма бац...»	48
«Дошара вossaхьа...»	48
«Суна бен бац...»	49
«Пхийтта шо хьалха...»	49
Бадугев Саьнд	51
«Хіара лаьмнаш цІокьболатан...»	52
«Къоралла язъелча хІора а...»	52
«Малхбале, Малхбале...»	53
«Генаш тіехь хІиттина...»	54
«ЭхІ, дахар, дахар-яІ...»	55
«Дехьа ерг гІура ю...»	55
Блаьсте	55
МогІанаш	57
Къен валар — сан...»	57
«Кхин цкъа а соцур ву...»	58

«Джоконда кхоллале...»
 «Со ма дукха-дукха...»
 Иллини йоле
 «Блаьрсин бос бу...»
 «Буййсано садоьлу...»
 «Ма суьна йоьрзу...»
 «Элира дог доьхна...»
 «Тховса а лардо ахь...»
 «Жлаьлен лета...»
 «Дуьне доккха...»
 «Длатийна буйьса
 «Сан сица глорийна...»
 «Хьо хлунда хлоьтти...»
 «Вай вовшех ца кхеташ...»
 «Шовданна ИндагI дан...»
 «Кху лаьттахь цхьа а стаг...»
 «Со дукха листина тойше...»
 «Хлун дийр ду, хлун дийр ду...»
 «Даста хьан члабанех глангла...»
 «Сан даг тIе Iад хьовкху...»
 «Хьан клайчу духарх ма тера...»
 «Со кхоллалур ву...»
 Галат
 Дуьххьарчу безамах
 Галара йол езаеллачу ламарочун ойланаш
 «Доккха мел хила а...»
 «Нийсархошца йолчу йохьана...»
 Дагарадийцар I
 Дагарадийцар II
 Глубашан тлаьххьара узам
 Соротахь язйина стихаш
 «Сих даьлла, серлонах...»
 «Сих даьлла, серлонах...»
 Г. Внерун поэзи тIера
 Ма-ярра поэма (п о э м а)

С2 (Чеч).

Б 65

Бисултанов А. Д.

Б 26 Одна песня: Стихи, поэма. — Грозный: Чечено-Ингушское книжное издательство, 1988. — 112 с.

Б 3703010200 — 56
М135(03) — 88 Без объявл. **С2 (Чеч.)**

Анти Дибиевич Бисултанов

ОДНА ПЕСНЯ

Стихи, поэма

Редактор И. И. Э л ь с а н о в. Худ. редактор Н. И. Д ж а н с у е в а. Тех. редактор Р. С. М а л ь с а г о в а. Корректор А. А. В и с и т а е в а. ИБ № 1780. Сдано в набор 24.03.88 г. Подписано в печать 29.06.88 г. Формат 60x84 1/32. СФ02206. Бум. тип. № 1. Гарнитура литературная. Печать высокая. Усл. печ. л. 3,26. Уч.-изд. л. 3,8. Усл. кр.-отт. 3,43. Тираж 3000. Заказ № 2852. Цена 40 коп. Чечено-Ингушское книжное издательство Государственного комитета Чечено-Ингушской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, 364903, Грозный, пр. Ленина, 9. Типография имени И. Н. Заболотного Государственного комитета Чечено-Ингушской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли, 364021, Грозный, ул. Интернациональная, 12/33.

© Чечено-Ингушское книжное издательство, 1988.